

T.C
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı

Strateji Geliştirme Başkanlığı

EĞİTİM SİSTEMİMİZDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN YERİ KONUSU TBMM KOMİSYON RAPORU

Editör

Doç.Dr. Mustafa CAN
Alattin DEŞDEMİR
Selçuk ÖNCÜL

Şubat 2012

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU

EĞİTİM SİSTEMİMİZDEKİ TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN YERİ KONULU KOMİSYON RAPORU

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU

**Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından
yayınlanmıştır.**

Yayın No: 7

Adres: TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

06543 Bakanlıklar ANKARA

Tel: 0 312 420 52 98

0 312 420 52 95

Faks: 0 312 420 52 97

Basıma Hazırlayan: Hilmi Soner ERDOĞAN, Yasama Uzmanı

E-posta: kefek@tbmm.gov.tr

URL: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/index.htm>

Baskı: TBMM Basımevi, Ankara, 2011

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/index.htm>

adresinden yayınlarımıza ulaşabilirsiniz.

ÖNSÖZ

Ekonomik, kültürel ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesinde, toplumsal değişimin ve dönüşümün sağlanmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında kadının-erkeğin her düzeyde aldığı eğitim büyük önem arz etmektedir. Bugünümüzün şekillenmesinde ve geleceğimizin inşasında toplumu oluşturan kadın ve erkeğin demokratik değerlere sahip çıkan, soran sorgulayan, eleştirel düşünme becerisine sahip, bilgiye nasıl ulaşılabileceğini bilen, bilgiyi kullanan ve yeniden üreten becerilere sahip olabilmesi için eğitim sistemimizin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden arındırılması gerekmektedir.

Ülkemiz özellikle son yıllarda kadının toplumdaki statüsünün hak ettiği konuma erişmesi, var olan şartlarının geliştirilmesi ve kadın erkek fırsat eşitliğinin tam anlamıyla sağlanması için Anayasa ve yasalarda gerekli değişiklikleri gerçekleştirmiştir. Ancak atılan bütün bu adımlara rağmen uygulamada halen bazı eksiklikler bulunabilmektedir.

Bu nedenle Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunca eğitimde cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacıyla yapılan çalışmaları ve uygulamaları tekrar gözden geçirmek, varsa uygulamada karşılaşılan güçlükleri tespit etmek ve bundan sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici olabilecek tedbirleri ve önerileri belirlemek amacıyla “Eğitim Sistemimizdeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yeri Konulu Alt Komisyon”un kurulmasına karar verilmiştir.

Genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan ülkemizin tüm bireylerinin kaliteli ve etkin bir eğitim almasının ön şartlarından birisi eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır. Ülkemiz özellikle uluslararası anlaşmalar ve ulusal mevzuat ile eğitim alanında kız çocukları ve kadınların aleyhine olan durumu en aza indirmeyi taahhüt etmektedir. Bu konuda imzalanan en önemli belgelerden birisi Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) dir. Sözleşmenin eğitim ile ilgili maddeleri bu alanda yeni politikaların belirlenmesi ve uygulama süreçlerinin takibi açısından çok önemlidir. Eğitim sisteminin çok boyutluluğu ve konunun geniş kapsamlı oluşu da dikkate

alınarak yapılan bu çalışma, eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda bir çerçeve çizmek için önemli bir fırsat olacaktır.

Bu raporda yer alan bilgilerin, sonuç ve önerilerin bundan sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici olması temennisiyle, başta “Eğitim Sistemimizdeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yeri Konulu Alt Komisyon”un oluşturulmasında ve raporun hazırlanmasında büyük gayret sarf eden Alt Komisyon Başkanı Gümüşhane Milletvekili Doç.Dr. Kemalettin AYDIN’a, Alt Komisyon üyesi Aksaray Milletvekili İlknur İNCEÖZ, Gaziantep Milletvekili Özlem MÜFTÜOĞLU, İstanbul Milletvekili Sebahat TUNCEL, İzmir Milletvekili Ahmet ERSİN, Malatya Milletvekili Öznur ÇALIK, Manisa Milletvekili Ahmet ORHAN ve çalışmaların raporlaştırılması aşamasında görev alan Komisyon Uzmanı Hilmi Soner ERDOĞAN, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığından Dr. Sevim CAN, İlköğretim Genel Müdürlüğünden Uğur KARAMAN’a teşekkür ederim.

Güldal AKŞİT

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği

Komisyonu Başkanı

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU ÜYELERİ

Üyenin Adı Soyadı	Komisyon Görevi
Güldal AKŞİT	Başkan
Kemalettin AYDIN	Başkanvekili
Nevin Gaye ERBATUR	Başkanvekili
Fatih ÖZTÜRK	Sözcü
Őenol BAL	Kâtip
Öznur ÇALIK	Üye
Mustafa HAMARAT	Üye
Safiye SEYMENOĞLU	Üye
Canan ARITMAN	Üye
Ahmet ERSİN	Üye
Ahmet ORHAN	Üye
Fatma Salman KOTAN	Üye
İlknur İNCEÖZ	Üye
Ali KOYUNCU	Üye
Ahmet AYDOĐMUŐ	Üye
Özlem MÜFTÜOĞLU	Üye
Sebahat TUNCEL	Üye

GİRİŞ

Toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak, Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmak eğitim sisteminin temel amacıdır.

Değişim ve dönüşümün öncüsü, ekonomik, kültürel ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesinde, medeniyetlerin oluşmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında kadın ve erkeğin her düzeyde aldığı eğitim büyük önem arz etmektedir. 21. yüzyıl teknolojik ve ekonomik gelişmelerin yanında bilgi toplumlarının bilgiyi üreten ve kullanabilen toplumların etkin olacağı yüzyıldır. Bu açıdan bireylerin sadece okuma yazma öğrenmesi yeterli değildir. Toplumunu oluşturan kadın ve erkek bireylerin her alanda aktif rol alabilmesi aldıkları kaliteli eğitimle mümkündür.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşanan gelişmelerden biri de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının kamusal alanda devlet tarafından uygulanması gerçeğidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği demokrasinin ve adaletin temel bir ilkesi, sürdürülebilir kalkınmanın da koşullarından biridir. Toplumunu güçlendirmenin temelinde de kadınların güçlendirilmesinin önemli olduğu gerçeği bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle kadınların toplumsal konumlarına dayalı mevcut engellerin aşılması ve buna yönelik tüm önlemlerin alınması zorunluluğu bulunmaktadır.¹

Türkiye uluslararası anlaşmalar ve ulusal mevzuat ile eğitim alanında kız çocukları ve kadınların aleyhine durumu en aza indirmeyi taahhüt etmiştir. Türkiye, son yıllarda kadının toplumdaki statüsünün geliştirilmesi ve kadın haklarının daha iyi korunması, kadın erkek eşitliğinin tam anlamıyla sağlanması için Anayasada diğer hukuki belgelerle gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Bu olumlu gelişmelere rağmen belirlenen hedeflere ulaşmada bazı sorunlar yaşanmakta ve uygulamada halen bazı eksiklikler bulunmaktadır.

¹ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı, s. 3.

Bu çalışma ile eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda kat edilen mesafeler ile uygulamada karşılaşılan güçlükleri tespit etmek, bundan sonraki süreçte hedeflere ulaşma konusunda alınacak tedbirleri belirlemek amaçlanmaktadır.

Eğitim sisteminin çok boyutluluğu ve paydaşlarının çeşitliliği ve zamanının sınırlılığı dikkate alındığında alt komisyon öncelikle zorunlu eğitim kapsamında ilköğretim düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunu ele almıştır.

Eğitimin zorunlu olmayan diğer düzeylerinde ise eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm boyutlarının ele alınabilmesi ve konunun bütüncül olarak değerlendirilebilmesi amacıyla komisyon çalışmaları devam etmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALT KOMİSYON ÇALIŞMALARI

A. ALT KOMİSYON TOPLANTILARI

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun 13/07/2010 tarihli 15 inci toplantısında, “Eğitim Sistemimizdeki Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yeri Konulu Alt Komisyon” kurulmasına karar verilmiştir. Alt Komisyonda görev yapacak Komisyon üyeleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

ADI VE SOYADI	UNVANI	PARTİSİ	SEÇİM BÖLGESİ
KEMALETTİN AYDIN	BAŞKAN	AK PARTİ	GÜMÜŞHANE
İLKNUR İNCEÖZ	ÜYE	AK PARTİ	AKSARAY
ÖZLEM MÜFTÜOĞLU	ÜYE	AK PARTİ	GAZİANTEP
ÖZNUR ÇALIK	ÜYE	AK PARTİ	MALATYA
AHMET ERSİN	ÜYE	CHP	İZMİR

AHMET ORHAN	ÜYE	MHP	MANİSA
SEBAHAT TUNCEL	ÜYE	BDP	İSTANBUL

24/02/2011 tarihinde çalışmalarına başlayan Alt Komisyon; çalışma süresi içinde TBMM’de resmi olarak 7 toplantı yapmıştır.

Alt Komisyon; konu hakkında bilgi edinmek üzere akademisyenler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından yetkililer ile sivil toplum kuruluşlarından temsilciler davet ederek görüşlerini almış; Raporun yazım aşamasında yararlanmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarından bilgi ve belgeler temin etmiştir.

Alt Komisyon tarafından yapılan toplantılar ile bu toplantılara Alt Komisyonu bilgilendirmek üzere katılan kurum, kuruluş ve kişiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

TOPLANTI NO/TARİHİ

DİNLENEN KURUM VE KİŞİLER

1. TOPLANTI(24/02/2011)

Alt Komisyon Başkanının Seçimi ve Komisyon Çalışmalarında İzlenecek Yöntem

2. TOPLANTI(02/03/2011)

1) Vahap ÖZPOLAT

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanvekili

2) Ayşe Dilek Öğretir ÖZÇELİK

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Eğitimi Bölümü

3. TOPLANTI(03/03/2011)

1) Ahmet Murat ALTUĞ

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdür
Yardımcısı

2) Psikolog Dr. Nedret ÖZTAN

Türk Psikologlar Derneği Genel Başkanı

4. TOPLANTI(09/03/2011)

1) Olcay BAŞ

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Daire Başkanı

2) Mustafa ÇADIR

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzman

5. TOPLANTI(10/03/2011)

1) Prof.Dr. Ferhunde ÖKTEM

Hacettepe Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve
Hastalıkları Anabilim Dalı

2) Neşe Rafia GÜRİSOY

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel
Müdürlüğü Kültür ve Yayın Şube Müdürü

6. TOPLANTI(16/03/2011)

1) Ahu Meryem TURGUT

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Uzman

7. TOPLANTI(01/04/2011)

Taslak Raporun Görüşülmesi

B. ALT KOMİSYON TOPLANTILARINDA DİNLENEN UZMANLARIN ÖZET SUNUMLARI

1. Vahap ÖZPOLAT (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanvekili)

Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşma hedefleri arasında, uluslararası sözleşmelerde, mevcut hükümetin demokratikleşme programı içerisinde, Anayasada ve diğer alt normlarda kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik güçlü vurgular olmasına rağmen erkek egemen bir kültüre sahip olmamızdan kaynaklanan güçlükler yaşandığını, eğitim sistemimizdeki gayret ve çabalara rağmen istenilen düzeyde bir ilerleme sağlanamadığı kanaatinde olduğunu, bu öz eleştiriyi Milli Eğitim Bakanlığı özelinde değilde tüm toplumu kapsayacak şekilde yönelttiğini,

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kadın erkek eşitliğini sağlamaya ve kadına karşı şiddeti önlemeye yönelik olarak son 5 yıl içerisinde Uluslararası Af Örgütü Türkiye Temsilciliği ile birlikte yapılan bir proje çerçevesinde 7 ilde 30'ar öğretmene kadına yönelik şiddetin önlenmesiyle ilgili olarak eğitim faaliyeti içerisinde bulduklarını,

Avrupa Konseyi ile birlikte yürüttükleri Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi konulu proje kapsamında 20.000 öğretmene genel olarak insan hakları ve demokrasi konularında özel olarak ise cinsiyet eşitliği, ayrımcılıkla mücadele, farklılıklara saygı gibi konulara vurgu yapan eğitim çalışmalarında bulduklarını,

2010 yılı İPA Sözleşmesi çerçevesinde ilköğretimden orta öğretime kadar bütün müfredatın ve eğitim programlarının taranarak insan hakları, demokrasi ve özelde cinsiyet eşitliği gibi kavramlara duyarlı hale getirileceğini, varsa cinsiyet eşitliğine aykırı unsurların ayıklanması ve eğitim programlarında revizyon yapılması ve Milli Eğitim mevzuatının tamamen gözden geçirilmesi gerektiğini,

Bu yıl pilot uygulaması yapılan ve ilköğretim 8 inci sınıfta zorunlu olarak okutulan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinin öğrenciye yönelik kazanımları içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesinde öğrencinin kendi konumuna uygun sorumluluklar üstlenmesi, ayrımcılığın çeşitlerini sorgulayarak ayrımcılık yapmamak konusunda duyarlılık kazanması, cinsiyetçi bakış ve kalıplaşmış roller bakımından aktif tartışmalara katılır hale gelmesini, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin insan haklarına aykırı

olduğu, ulusal ve küresel ölçekte her türlü ayrımcılığı sorgulayan, ayrımcılığı önlemeye yönelik yasal düzenlemelerin yanında bireysel rol üstlenmesi gerektiğinin vurgulandığını,

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2003 yılında eğitim sistemini yeniden organize etmesi sırasında çok sayıda akademisyenden görüş alarak bu tür konuların ilköğretim 1 inci sınıftan itibaren 8 inci sınıfa kadar bütün derslerde ara disiplin olarak ilişki kurulmasına karar verildiğini, bu kavramlara ilköğretimde son 5–10 yıl içerisinde birçok Avrupa ülkesinden daha fazla vurgu yapıldığını ancak bunun bir kültür haline gelmesinin zaman alacağını,

Halk eğitim (yaygın eğitim) kurslarında yine kadın erkek cinsiyet eşitliğine vurgu yapan aile eğitimi programları hazırlandığını, bu programlarda kadının toplumdaki yerinin değerlendirildiğini, kadın haklarının örneklerle açıklandığını, kadına yönelik şiddet ve şiddete karşı yapılabilecekler vb. konulara yer verildiğini, hayat boyu öğrenme stratejisi çerçevesinde hareket edildiğini,

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde 13.04.2009 tarihinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu kurulduğunu, 16 Temmuz 2009 tarihinde “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” konulu bir çalıştay düzenlediklerini, bu çalıştaydan çıkan sonuçlar arasında:

- Ders kitaplarında cinsiyetsiz ifadeler yer verilmesi gerektiğinin,
- Ders kitaplarında niceliksel eşitlik boyutunun gözetilmesi gerektiğinin,
- Toplumsal ve mesleki rollerde eşitliğin gözetilmesi gerektiğinin,
- Kadının görünür hale getirilmesi ve kadın kahramanlara yeterince yer verilmesi gerektiğinin,
- Oyunlardaki cinsiyetçi yaklaşımlara yeni bir bakış açısı getirilmesinin gerektiğinin yer aldığı,

Okul öncesi eğitimi programlarının ilköğretime taban oluşturduğu için insan hakları, hoşgörü gibi kavramlara güçlü vurgular yapılması gerektiğini,

İfade etmiştir.

2. Ahmet Murat ALTUĞ (Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdür Yardımcısı)

Genel Müdürlük olarak yürütülen çalışmalarda yasal düzenlemelerin dışında temel belge olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planının eğitim başlığı altında yer alan hedef ve stratejilere odaklandıklarını, eğitimde cinsiyet politikası başlıklı Avrupa Konseyi üye ülkeler Bakanlar Komitesinin 2007/13 sayılı tavsiye kararının da göz önünde bulundurulduğunu,

Eğitim sistemi içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada üç temel başlığın olduğunu;

- Eğitimin her kademesinde kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması,
- Eğitimin her kademesinde fiziki ve teknik kapasitenin artırılması,
- Eğitimciler, eğitim programları ve materyallerin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmesi,

Özellikle iki temel ilkeyi prensip hale getirdiklerini, bunların “eğitime erişim ve devam” ile “eğitim kalitesi” olduğunu, bütün çocukların okula kayıt olmasını ve devam etmesini temenni ettiklerini, Atatürk’ün “Eğitimde feda edilecek fert yoktur” sözü çerçevesinde hareket edildiğini,

1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında temel eğitimin parasız olduğunu, bu doğrultuda son yıllardaki istatistikî verilere bakıldığında 1997–1998 öğretim döneminde cinsiyetler arasındaki fark % 11.28 iken bugün itibarıyla % 0.30’a düştüğünü, bunda özellikle 2002 yılından sonra başlayan Haydi Kızlar Okula Kampanyası’nın büyük etkisinin olduğunu, ilköğretime erişimde bugün itibarıyla 11.000.000 öğrenciden 77.000 çocuğun kayıtsız olduğunu, okullaşma oranının ise %99,6 olduğunu, Bakanlığın uyguladığı e-Okul kapsamında bütün verilerin güncel olduğunu ve güçlü bir takip sisteminin hayata geçirildiğini,

İzleme sistemine göre öğrencilerin kayıtsızlık ve 20 gün üzeri özürsüz devamsızlık yapmayacakları okul ortamları oluşturmaya çalıştıklarını, okul olmayan yerlerde taşınabilir eğitimin devreye girdiğini, taşıma imkânı olmayan yerlerde ise yatılı bölge okullarının yapıldığını,

Özellikle 10–14 yaş gurubunda bulunan ve hiç okula gelmemiş çocuklara yönelik olarak sadece Türkiye’ye özgü bir model olan “Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı” oluşturulduğunu, bu programın bir yönergesi olduğunu ve kendine özgü ders kitaplarının oluşturulduğunu ayrıca Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın onayından geçtiğini böylece okul dışında kalmış bu guruba ikinci bir şans daha verildiğini,

Nisan ayı başında hayata geçmesi planlanan “İlköğretim Kurumları Standartları” ile okul temelli bir gelişim modelinin benimsendiğini, yönetici, öğretmen, veli ve öğrenciye sorular sorularak okuldaki hizmetlerin izlendiği bir sistemin geliştirildiğini, yani bütün paydaşların fikrinin alındığı okul dostu ortamların oluşturulduğu bir sistem olduğunu,

Yine nisan ayı başında hayata geçmesi planlanan “Aşamalı Devamsızlık Yönetim Modeli” ile devamsızlık tiplerine göre riskli devamsızlıkların tespit edileceğini, ders devamsızlığı, ardışık devamsızlıklar ve kesintisiz devamsızlıkların tespit edilerek destek mekanizmaları ile çocuk odaklı bir program oluşturulduğunu, devamsızlığı tamamen ortadan kaldırmayı hedef aldıklarını, en tipik devamsızlık nedeninin ise gezici geçici mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının oluşturduğunu,

“Eğitime Erişim İl Durum Raporları” ile kayıtsızlık ve devamsızlığın en yaygın olduğu 26 ili tespit ettiklerini ve bu bölgelere odaklandıklarını, yerel düzeyde kanaat önderleri ile görüşmeler yapılarak güçlü bir işbirliği için adımlar atıldığını,

“Veli Rehberi” uygulaması ile okulda ve okul çevresinde yaşanması ihtimali olan sorunların nasıl çözüleceğinin çocuk odaklı olarak ele alındığını,

Anayasada yer alan temel eğitim hakkının kullanılabilmesi için görevli bakanlığın Milli Eğitim Bakanlığı olduğunu ancak bunun yerine getirilmesi sırasında ilişki içerisinde bulunmaları gereken 16 ayrı birimin daha olduğunu, bu çerçevede söz konusu diğer kurumlarla bir protokol yapılarak “Eğitime Erişim ve Devamın İzlenmesinde Kurumlar Arası İşbirliği Protokolü ”nün imzalandığını,

Bütçeden en fazla payı alan bakanlığın Milli Eğitim Bakanlığı olduğunu ve özellikle kız çocuklarının okullaşmasının artırılması amacıyla 8 tane YİBO’nun donatılacağını, birçok YİBO’ya kadın yöneticiler atandığını,

Ders kitaplarını yazan meslektaşlarının toplumsal cinsiyete duyarlı olmaları açısından eğitim çalışmaları yapıldığını,

İfade etmiştir.

3. Yard. Doç. Dr. Ayşe Dilek Öğretir ÖZÇELİK (Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Eğitimi Bölümü)

İnsan kişiliğın gelişimsel açıdan 0–6 yaş gurubunda oluştuğunu, somut dönemin ise ilköğretim dönemi olduğunu ve kuramsal açıdan toplumsal cinsiyet eğitiminin 8 inci sınıfta verilmesinin çok geç olduğunu, kuramsal açıdan cinsiyet ayrımcılığına doğumdan itibaren renk seçimi ile başladığını, erkek çocuklarına duygularını ifade etmede gerekli iznin verilmediğini hatta erkek çocukların ağlamasının yadırgandığını, bu nedenle psikolojik sorunlarla karşılaşmada erkeklerin kadınlara oranla 4 kat daha fazla olduğunu, bunun nedenin ise çocukluk döneminde kız çocuklarına sağlanan duygusal özgürlüğün erkek çocuklara verilmediğini,

Çocukların taklit ederek öğrendiğini, 3–5 yaş arasında kız çocukların annelerini erkek çocukların babalarını model aldığıını, çocuğun anne-babadan görerek öğrendiğini, ev içi görevlerin kız çocuklarına ev dışı görevlerin ise erkek çocuklara verilmesiyle çocukların gelişiminin etkilendiğini ancak anne-babaların cinsiyetçi bakış açısından sıyrılarak insan yetiştirdiklerini düşünmelerinin gerektiğini yani kız çocuğu–erkek çocuğu yetiştirme gibi yaklaşmamaları gerektiğini, bu nedenle de anne-baba eğitiminin önemli olduğunu,

İlköğretim müfredatında toplumsal cinsiyet eşitliğinin alt konu olarak değil de bütün derslerin içerisine yerleştirilmesi gerektiğini,

Toplumsal cinsiyet eşitliğine cinsiyetsizleştirme olarak değil de insan yetiştirme, insan gelişimi olarak bakılması gerektiğini, böylece her iki rolüde çocuğun yaşamasının gerektiğini,

Çocuklarının farklı oyun ve oyuncaklarla oynamasının cinsel tercihler açısından ileriki yaşamda sorunlar çıkarmayacağını, bu nedenle erkeklere kamyon oyuncak kızlara bebek oyuncak almanın değişmesi gerektiğini ve zihinsel uyarıcıları daha fazla yer veren zekâ gelişimini artıran oyun ve oyuncakların seçilmesi gerektiğini,

İfade etmişlerdir.

4. Olcay BAŞ (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Daire Başkanı)

2006/17 Sayılı Başbakanlık Genelgesinin kadına yönelik şiddetin önlenmesinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne koordinasyon görevi verdiğini, bu çerçevede Adalet Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile birçok protokol imzalandığını, Milli Eğitim Bakanlığı ile bir protokol imzalayarak 2006–2008 yılları arasında yürütmüş oldukları Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi ile ilgili 6 bileşenli bir proje yürüttüklerini, bu projenin ikinci ayağını oluşturacak şekilde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eğiteceklerini,

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olarak iki eylem planı çıkardıklarını, birincisinin kadına yönelik şiddetin önlenmesi ile ilgili olduğunu ikincisinin ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olduğunu, bu eylem planları içerisinde birçok kuruma görevler verildiğini, özellikle üniversitelerin tıp fakültelerinde, hukuk fakültelerinde ve eğitim fakültelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin müfredata girmesini amaçladıklarını, Milli Eğitim müfredatında olabilecek cinsiyet ayrımcılığına yönelik tarama çalışmalarının olduğunu,

2008 yılında yapılan Türkiye'de Aile İçi Şiddet Araştırmasına göre eğitim seviyesi düşük erkeklerin % 56'sının, eğitim alan erkeklerin ise % 26'sının şiddete yönelik davranışlar içerisinde olduğunu yani eğitim düzeyi arttıkça şiddet eğiliminin azaldığını,

Şiddete yönelik yapılan araştırmalarda “şiddetin” bir kısır döngü olduğunu, yani şiddete uğrayanların şiddet uygulamaya eğilimli olduklarını, bu kısır döngünün kırılmasında eğitimin büyük öneminin olduğunu,

Ulusal bütçe kaynaklarıyla ve dışarıdan hiçbir destek almadan Kurumun kendi uzmanları ile birçok kamu kuruluşlarında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri gerçekleştirdiklerini,

İfade etmiştir.

5. Mustafa ÇADIR (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzman)

Eğitim sistemi içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve yeri dendiğinde bunun birçok ayağının olduğunu, bunlardan bazılarının “okullaşma oranları”, “okula erişim”,

“okul terklerine ilişkin durum”, “devam”, “müfredat”, “öğretmenlerin durumu”, “hizmet içi eğitim”, “okulların alt yapısı” gibi temel faktörler olduğunu,

Son yıllarda özellikle ilköğretim düzeyinde önemli gelişmeler olduğunu, kız ve erkek çocukları arasındaki okullaşma oranları farkının karşılaştırılması sonucunda ulaşılan eğitimde cinsiyet oranının ilköğretimde % 8.79’dan % 0.63’e kadar gerilediğini, bunda

- UNICEF tarafından örnek program olarak gösterilen “Haydi Kızlar Okula” kampanyasının,
- “Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı” ile okul terklerinden sonra okula geri dönenlerin eğitim sistemine kazandırılmasının,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen “Şartlı Nakit Transferi” uygulamasının büyük payının olduğunu,

Milli Eğitim Bakanlığı ile imzalanan “Eğitime Erişim ve Devamın İzlenmesinde Kurumlar Arası İşbirliği Protokolü” çerçevesinde kısa dönem içerisinde erişim ve devamda cinsiyet eşitliğinin sağlanabileceğini ancak orta öğretimde halen kız ve erkek çocuklar arasında farklar olduğunu, brüt okullaşma oranlarının erkek çocuklar açısından % 89, kız çocukları açısından % 78.97 olduğunu, net okullaşma oranları açısından ise erkek çocuklarda % 67.55 kız çocuklarda % 62.21 olmasının cinsiyet eşitsizliği olarak ifade edilebileceğini,

9 uncu Kalkınma Planı hedefleri arasında brüt okullaşma hedefinin % 100 olduğunu, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2010-2011 Öğretim Yılında orta öğretime devam ve erişim yılı olarak belirlendiğini, bu bağlamda Taşınabilir Eğitim Kampanyası başlatıldığını,

2008 yılında 20000 örneklem üzerinde yapılan “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Alan Araştırması”na göre şiddete uğrayan kadınların eğitim düzeyi arttıkça şiddete maruz kalma oranlarının düştüğünü, annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocuklarının şiddete uğrama ihtimallerinin ise azaldığını, şiddet faili erkeklere yönelik ayrıca çalışmalar yapılması gerektiğini,

Geleneksel bakış açısı içerisinde ülkemizde şiddetin erkek kaynaklı olduğunu bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile erkek kaynaklı şiddetin önüne geçilebileceğini,

Avrupa Birliğine üye ülkelerde kadınların iş gücüne katılımının % 60'larda olmasına rağmen ülkemizde % 26 düzeylerinde olduğunu, bu durumun değiştirilmesi için orta öğretimde mesleki teknik eğitim içerisinde kız çocuklarına ağırlık verilmesinin önemli olduğunu, kız çocuklarına yönelik pozitif ayrımcılık yapılabileceğini,

Üniversiteye erişim açısından kız çocuklarında oranların % 100 arttığını, bunda son yıllarda açılan yeni üniversitelerin payının olduğunu, akademik personel açısından da oranların iyi düzeylerde olduğunu ancak yönetim kademesinde ise bu oranların düştüğünü,

“Ana-Kız Okuldayız Kampanyası” ile yaklaşık 1.000.000 kişiye ulaşılarak bunlardan 568.000 kişinin okur-yazarlık belgesi aldığını,

Bilim ve teknolojiye erişim açısından erkekler ve kadınlar arasında belirgin farklar olduğunu, bu farkların giderilmesinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynayabileceğini,

İfade etmiştir.

6. Prof.Dr. Ferhunde ÖKTEM (Hacettepe Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı)

Çocuk ruh sağlığındaki en önemli kilometre taşlarının 5 yaşa kadar atıldığını, daha sonra kişiliğin bu temelin üzerine oluştuğunu,

Büyümeyi 4 temel alanda incelediklerini: bedensel, zihinsel, ruhsal ve toplumsal. Okul eğitiminin bu 4 temele hitap eder biçimde şekillendirilmesi gerektiğini, aslında çocuğun eğitiminde anne babanın eğitiminden başlanması gerektiğini çünkü anne ile bebek arasında ilk doğduğu andan itibaren “aynalama” denilen ilişkinin başladığını yani annenin yüzünün bebeğe ayna görevi gördüğünü, eğer anne depresyondaysa, keyifsizse, çocuğu ile olan ilişkisi onu mutsuz kılıyorsa bebeğin bütün yüz hatlarının aşağıya düştüğünü ve çocukta “kötü ben” geliştiğini,

Yaklaşık 1 yaşında bebeklerin yürümeye başladığını ve anne babadan ayrıştığını, eğer biz kaygılı anneler babalar olursak, nasıl yardımcı alacağımızı bilemezsek bebeklerin ayrışmakta zorluk çekeceğini, örneğin anaokulunda yeni başlayan bazı çocukların ayrılmada zorluk çektiğini bazılarının ise hiç zorlanmadığını, bunda ailelerin payının büyük olduğunu,

2 nci yaşın ise literatürde “korkunç 2 yaş” diye geçtiğini, çünkü bebeklerin benlik gelişim döneminin bu yaşta başladığını, bütün dünyada geçici olan bu dönemin Türkiye’de ailelerin davranışları nedeniyle kalıcı hale geldiğini,

Buradan bir sonraki dönemin ise “özdeşim dönemi” yani esas cinsel rollerin oluşması ve cinsiyet ayrımcılığının da ortaya çıkmasının başladığı bir dönem olduğunu, ülkemizde aslında kadınların kadın olduklarından dolayı çok memnun olmadıklarını, hatta bu dünyanın erkek dünyası olduğuna dair yaygın bir söylem geliştiğini, çünkü örneğin okul öncesi eğitimde çok fazla kadın öğretmen olduğunu ama okul müdürlerine bakıldığında bu oranının çok düştüğünü,

Annelerin özellikle erkek çocuk istediğini çünkü kendi eksikliklerini gidereceğini düşündüklerini, bu yüzden ülkemizde gelin kaynana çekişmelerinin çok yüksek olduğunu ve oğlu evlendiği zaman annenin yine bir kayba uğrayarak gizli bir mücadeleye başladığını, kendi cinsel kimliğinden memnun olmayan annenin ne kızına ne de oğluna sağlıklı bir cinsel kimlik aşılmasının çok zor olacağını,

Ayrıca çocuk gelişimi açısından oyun ve oyuncak seçiminde çok hassas davranılması gerektiğini, özellikle televizyon kahramanlarının çocuk gelişiminde etkisinin büyük olduğunu,

İfade etmiştir.

7. Neşe Rafia GÜRSOY (Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Kültür ve Yayın Şube Müdürü)

Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü’nün ülkemizde okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak ve okullaşma oranını Avrupa Birliği ve OECD ülkeleri düzeyine çıkararak her çocuğa okul öncesi eğitim imkânını sağlamak vizyonu çerçevesinde çalışmalarını sürdürdüğünü, son yıllarda özellikle okul öncesi eğitimini 60–72 ay yaş grubuna yönelik olarak zorunlu hale getirmeyi planladıklarını, bunu kademeli olarak önce 32 ilde başlattıklarını, okullaşma oranı % 50’nin üzerinde olan illeri tespit ederek bu illerde sivil toplum kuruluşları, müteşebbisler, tüm yerel yönetimler ve hayırsever vatandaşların iş birliğiyle okullaşma oranını % 90’ın üzerine çıkardıklarını,

Yapılan araştırmalara göre insan hayatında beyin gelişiminin hızlı olduğu dönemin okul öncesi ağ olduğunu, bu dönemin doğum öncesinden başlayıp ilköğretim çağına kadar devam ettiğini, ağdaş pedagojiye göre okul öncesi eğitim döneminin mutlaka keşfedilmesi gereken değerli bir hazine olduğunu,

9 uncu Kalkınma Planı ve Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planında yer alan uygulamalara öncelik verildiğini, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve UNICEF'in teknik desteği ve Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığının koordinesinde 2010 yılından itibaren "Okul ncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi"nin uygulamaya konulduğunu, Okul ncesi Eğitimi Genel Mdrlğu'nn sorumluluğunda yürütülen bu projenin temel amacının:

- Öncelikle dezavantajlı çocuklar ve aileleri olmak üzere tüm çocuklara ulaşmak,
- Okul ncesi eğitim hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırmak,
- Mevcut okul öncesi eğitimin hizmet kalitesinin artırmak olduğunu,

2009 yılının okul öncesi eğitimi açısından bir milat olduğunu çünkü yargı kararıyla kadrolu usta öğreticilerin çalışmalarının durdurulması sonucunda inişe geçmesi beklenen okul öncesi eğitimin Milli Eğitim Bakanlığının bu alandaki projeleri ve kararlılığıyla yükselişe geçtiğini,

2010 yılına gelindiğinde niceliğin yanında niteliğin artırılması için de ciddi çalışmalar başlatıldığını, okul öncesi eğitimde 2001–2002 yıllarıyla 2010–2011 yılları arasında sayısal verileri karşılaştırdığımızda:

- Resmi anaokulu sayısının 348 den 1492 ye yükselerek % 329'luk bir artış,
- Toplam kurum sayısının 11287'den 27606'ya yükselerek % 145'lik bir artış,
- ocuk sayısının 289118'den 1815118'e yükselerek % 286'lık bir artış,
- Öğretmen sayısının 18149'dan 45986'ya yükselerek % 153'lk bir artış,
- Okullaşma yüzdesinin % 11'den % 44'e yükselerek % 300'lk bir artış sağlandığını,
- Okullaşma oranının 1980–1981 eğitim-ğretim yılında %1,9 iken 2010–2011 eğitim-ğretim yılında % 44'e ulaşmış olduğunu,

9 uncu Kalkınma Planında okullaşmada:

- 5 yaş grubunun okullaşma oranının 2010–2011 eğitim öğretim yılında % 70’ken bu oranın 2012–2013 eğitim-öğretim yılında % 100’e çıkarılmasının,
- 4 yaş grubunun okullaşma oranının 2010–2011 eğitim öğretim yılında % 19’ken bu oranın 2013–2014 eğitim-öğretim yılında % 25’e çıkarılmasının,
- 3 yaş grubunun okullaşma oranının 2010–2011 eğitim-öğretim yılında % 8’ken bu oranın 2013–2014 eğitim-öğretim yılında % 11’e çıkarılmasının hedeflendiğini,

Genel Müdürlük bünyesinde ise kadına karşı pozitif ayrımcılık yapıldığını, bu bağlamda öğretmenlerin % 90’ının, yöneticilerin de aynı şekilde çoğunun kadın olduğunu, istatistikî verilere göre 1847 erkek öğretmene karşın 34165 kadın öğretmen olduğunu,

Coğrafi şartlar nedeniyle ulaşılamayan çocuklar için gezici anaokullarının oluşturulduğunu,

İfade etmiştir.

8. Ahu Meryem TURGUT (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Uzman)

Sosyal politikalar üzerine çalışmalar yapan bir kurum olduklarını, toplumsal cinsiyet eşitliğinin son dönemlerde üzerinde ağırlıklı durulan konulardan bir tanesi olduğunu, Kurum olarak araştırma şirketlerine ihale verirken toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili parametrelerinde artık göz önünde bulundurulduğunu,

2010 yılında tamamlanmış ancak kitaplaşmamış üç çalışmalarının olduğunu, bunların refah düzeyi araştırması, tek ebeveynli aileler ve yaşlılık beklentileri üzerine yaptıklarını,

Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği açısından tek ebeveynli aileler üzerinde ve refah düzeyi ile ilgi yaptıkları araştırmaların konuyla ilişkilendirilebileceğini, boşanmanın kadın üzerinde yaralayıcı etkisinin çok fazla olduğunu, boşanma sonrası çocuğun bakım hizmetinin büyük sorun teşkil ettiğini, ayrıca soyadı değişikliğinin anne üzerinde çok daha büyük dezavantajlar oluşturduğunu,

En son 2006 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması’nın benzerinin 2011 yılı içerisinde ihaleye sunulduğunu burada en önemli özelliğinin 5 yıllık ara dönemler itibariyle

farklılıkları yansıtması açısından önemli olacağını, 2006 yılında yapılan bu araştırmanın 4 üncü bölümünün aile içi ilişkilere ayrıldığını, sorulan sorular içerisinde birlikte zaman geçirme sıklıkları, ev işlerini kimin yaptığı, eşler arası iletişim, eşin şiddet görme sıklığı vb. konular olduğunu, aslında bu konuların toplumun bütün kesimlerinde konuşulduğunu ancak sosyal politika oluşturma açısından istatistikî veriler temeline oturtulması gerektiğini,

İfade etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

MEVZUAT

A) ULUSAL MEVZUAT VE BELGELER

1. Anayasa

Ülkemizde eşitlik ilkesine ilişkin temel kural Anayasanın “Kanun önünde eşitlik” başlıklı 10 uncu maddesinde;

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

Şeklinde ifade edilmiştir.

Anayasanın “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı 42 nci maddesine göre ise;

“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz...”

“İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır...”

“Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar...”

Ayrıca Anayasanın 90 ıncı maddesinde usulüne uygun şekilde yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konudaki

farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınacağı ifade edilmiştir.

2) 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu

Millî Eğitim Temel Kanununun 4 üncü maddesinde;

“Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.”

7 nci maddesinde;

“İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.”

8 inci maddesinde ise;

“Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır.

Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.”

Hükümleri yer almaktadır.

3) 9 uncu Kalkınma Planı (2007–2013)

2007–2013 yıllarını kapsayan ekonomik, sosyal ve kültürel alanda Türkiye’ye yön verecek temel politikaları içeren 9 uncu Kalkınma Planında cinsiyetler ve bölgeler arası eşitsizliği gidermek amacıyla aşağıdaki politika ifadeleri yer almaktadır:

“Eğitim sistemi, insan kaynaklarının geliştirilmesini desteklemek üzere, yaşam boyu eğitim yaklaşımı ile bütüncül olarak ele alınacak, sistemin etkinliği, erişebilirliği ve fırsat eşitliğine dayalı yapısı güçlendirilecektir.”

“İlköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirler alınacak ve ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir.”

4) Orta Vadeli Program (2010–2012)

Orta Vadeli Programda (2010–2012); eğitimin tüm kademelerinde okullulaşma oranlarının artırılacağına, donanım ve fiziki altyapının geliştirileceğine, eğitime erişimde bölgeler ve cinsiyet itibarıyla dengesizliklerin azaltılacağına değinilmiştir.

Orta Vadeli Programda yer alan politikaların uygulamalarının izlendiği 2009 yılı Programında, ilköğretimde ve orta öğretimde okul terklerinin azaltılması için kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin ve ülke genelinde kız çocukların aleyhine olan durumun değiştirilmesine yönelik tedbirlerin alınması, ortaöğretime geçiş oranlarının yükseltilmesi, ortaöğretimin program türünü esas alan, yatay ve dikey geçişlere imkân veren, etkin bir rehberlik ve yönlendirme hizmetini içeren esnek bir yapıya kavuşturulması, geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenen programların ihtiyaca göre güncellenmesi temel amaç ve hedefler arasında sayılmıştır.

5) Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2010–2014)

Milli Eğitim Bakanlığının 2010–2014 yılları arasındaki uygulamalarına ışık tutacak nitelikte bir belge olan Stratejik Planında, Politika ve Stratejiler bölümünde; “*Kız çocuklarının okullaştırılmasına özel önem verilmeye devam edilecek, “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” ve söz konusu kampanya altında Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile ortaklaşa yürütülen çalışmalar kapsamında yapılan Şartlı Nakit Transferi uygulaması ile ailelere para yardımına devam edilecektir. 60. Hükümet Programı Eylem Planında cinsiyet ayrımcılığını önleyici projelerin uygulanmasına devam edilecektir. Cinsiyet ayrımcılığı ve çocuk hakları konularında okul, ilçe ve il düzeyinde bilinçlendirme çalışmaları yürütülecektir.*” ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca “*ortaöğretimde kızların eğitime erişimini daha da artırmak için kız erkek okullaşma oranları arasındaki %10 olan farkı 2014 yılına kadar %2'nin altına düşürmek*”, Stratejik Planda bir hedef olarak belirlenmiştir.

6) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008–2013)

Ülkemizde son yıllarda yapılan düzenlemelerle yasal zemini güçlendirilen kadın-erkek eşitliğinin uygulanmasını teminen ilgili tüm taraflarla iş birliği içinde hazırlanan ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve politikalara yansımaları sağlamak amacıyla “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı: (2008–2013)*” hazırlanmıştır. Kadınların ve kız çocuklarının okullaşma, sağlık hizmetlerine erişim, istihdam ve karar alma süreçlerine

katılımda sorunlar yaşadıklarına dikkat çekilen eylem planında, sosyo-ekonomik ve siyasal göstergelerin kadınların dezavantajlı durumunu ortaya koyduğu ifade edilmektedir.

Toplumsal yapı içerisindeki cinsiyetçi değer ve yargıların, kadınların sosyal yaşam alanında, gündelik yaşam pratikleri içinde mevcut yasal haklardan yararlanmalarının önünde engel oluşturduğuna işaret edilen planda, toplumsal anlayış ve davranış biçimlerinin gözden geçirilmesi, sorgulanması ve değiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesi konusunda yol haritası sayılan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı: 2008-2013”te eğitim bölümü de yer almaktadır. Türkiye’de eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik oluşturulan eylem hedefleri ve hedeflere yönelik stratejiler şu şekildedir:

1. “Kalkınma Planı hedefleri dâhilinde eğitimin her kademesinde kız çocuklarının okullaşma oranları (kayıt, devam ve tamamlama) artırılabacaktır.”

1.1. Eğitimin her kademesinde okullaşmayan kız çocuklarının tespiti, okullaşmalarının sağlanması için mevzuatın gözden geçirilmesi, iş birliği alanlarının belirlenmesi ve sorumlu kuruluşların kapasitelerinin güçlendirilmesi,

1.2. Kız çocuklarının okullaşma oranını artırmaya yönelik teşvik politikalarının yaygınlaştırılması,

1.3. Kız çocuklarının okullaşma oranının düşük olduğu yörelerde okullaşma oranını artırmaya yönelik mikro politikalar üretilmesi, politika uygulanmasına katkı sağlayan kaymakamlıklar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi,

1.4. Eğitimin her kademesinde kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması için burs, kredi imkânlarının geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal destek sağlanması,

1.5. Kırsal alanda kız çocukları için rol-model olan kadın eğitimcilerin sayısının artırılmasına yönelik teşvik edici çalışmalar yapılması,

1.6. Kız çocuklarının eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmasının önünde duran engellerin bilimsel araştırmalarla tespit edilerek kız çocuklarına yönelik cinsiyet ayrımcılığına bağlı engellerin ortadan kaldırılması için gereken çalışmaların planlanması ve uygulanması,

1.7. Temel eğitime çocuklarını göndermeyen aileler ile okulu terk etme riski taşıyan kız çocuklarının belirlenmesi, izlenmesi ve çözüm üretilmesi,

1.8. Kız çocuklarının okullaşma oranlarını artırmak için toplumsal bilincin geliştirilmesi,

1.9. Kız çocuklarının okullaşmasının sağlanması ve terklerin önlenmesi için Millî Eğitim Bakanlığı e-okul veri tabanı ile MERNİS adrese kayıt sisteminin etkinliğinin artırılması,

2. *“Eğitimin her kademesinde fiziki ve teknik kapasite arttırılacaktır.”*

2.1. Kız çocuklarının okullaşmasının sağlanması ve terklerinin önlenmesi için eğitimin her kademesinde fizikî kapasitenin (okul binası, pansiyonlar, yurtlar) artırılması ve iyileştirilmesi,

2.2. Eğitim kurumlarının bilişim teknolojileri ve sektördeki gelişmeler doğrultusunda donatılması,

3. *“Yetişkinler arasında “Kadın Okuryazarlığı” arttırılacaktır.”*

3.1. Kadın okuryazarlığının artırılması için MEB, yerel yönetimler ve STK’ler arasında mevcut iş birliğinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması,

3.2. Kadın okuryazarlığı konusunda, şu ana kadar hedeflere ulaşamamasının nedenlerinin analizi yapılarak alternatif eğitim modellerin geliştirilmesi ve uygulanması,

3.3. Bir okuma yazma kursunu bitirmiş kadınların işlevsel okuryazarlığının artırılması,

3.4. Okuryazar olmayan kadınların tespitinin yapılması ve veri tabanı oluşturulması,

4. *“Eğitimciler, eğitim programları ve materyalleri “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”ne duyarlı hale getirilecektir.”*

4.1 Eğitimcilerin hizmet içi eğitim programlarına “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” Duyarlılık Eğitiminin dâhil edilmesi,

4.2 Yaygın eğitim kapsamındaki meslek ve beceri kurslarındaki eğitimcilere “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” konusunda duyarlılık kazandırılması,

B) ULUSLARARASI MEVZUAT VE BELGELER

1) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 2 inci maddesine göre;

“ Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasal ya da her hangi bir başka inanç, ulusal ya da toplumsal köken, varlıklılık, doğuş ya da herhangi bir başka ayırım gözetilmeksizin bu Bildirge'de açıklanan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Bundan başka, ister bağımsız ülke uyruğu olsun, isterse bağımlı, özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke uyruğu olsun, bir kişi hakkında, uyruğu bulunduğu devlet ya da ülkenin siyasal, adli ya da uluslararası durumu bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.”

26 ncı maddesine göre;

“Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evrelerinde parasız olmalıdır. İlk eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmeli ve yüksek öğretim, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.”

“Eğitim, insan kişiliğinin tam gelişmesini, insan haklarıyla temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaç olarak almalıdır. Eğitim bütün uluslar, ırklar ve dini topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu güçlendirmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.”

2) Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 1 inci maddesine göre;

“İşbu Sözleşme'ye göre Kadınlara karşı ayırım deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.”

10 uncu maddesine göre ;

Taraf Devletler, özellikle aşağıdaki konularda kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayırımı önleyen bütün uygun önlemleri alacaktır.

“Meslek ve sanat yönlendirilmesinde kırsal ve kentsel alanlardaki eğitim kurumlarına girişte ve diploma almada okul öncesi, genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki eğitimde eşit koşulların sağlanması;”

“Kadınların erkeklerle aynı ders programlarından yararlanmaları, aynı sınavlara katılmaları, aynı düzeyde niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul, bina, araç ve gereçlere sahip olmaları;”

“Kadın ve erkek rolleri ile ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve düzeyinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için eğitim birliğinin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi;”

“Burs ve eğitim yardımlarından faydalanmaları için kadınlara erkeklerle eşit fırsatların tanınması;”

“Özellikle kadın ve erkekler arasında mevcut eğitim açığı en kısa zamanda kapatmaya yönelik yetişkin ve işlevsel okuma-yazma öğretim programları dâhil, sürekli eğitim programlarına katılabilmeleri için erkeklerle eşit fırsatların verilmesi;”

“Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi;”

“Spor ve beden eğitimi etkinliklerine etkin olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması;”

“Kadınların ailelerin sağlık ve refahını sağlamaya yardım edecek, aile planlaması bilgisi dâhil özel eğitici bilgiyi sağlamaları;”

3) Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu

Pekin Deklarasyonu'nda;

“12. Düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüğü dâhil kadınların güçlendirilmesi ve ilerlemesini ve böylece bireysel olarak ya da toplumda diğerleriyle birlikte kadın ve erkeklerin manevi, ahlaki, ruhsal ve zihinsel ihtiyaçlarına katkıda bulunmayı ve bu yolla onlara toplumdaki tüm potansiyellerinin farkına varmaları ve kendi hayatlarını, kendi arzularına göre biçimlendirmeleri fırsatını garanti etmek,

23. Kadınların ve kız çocuklarının bütün insan haklarını temel özgürlükleri tam olarak kullanmalarını sağlamaya ve bu hak ve özgürlüklerin ihlaline karşı etkili önlemler almaya;

29. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türden şiddeti önlemeye ve ortadan kaldırmaya;

35. Kadınların ve kız çocuklarının ilerlemesini ve güçlendirilmesini artıracak bir araç olarak, kadınların, toprak, kredi, bilim ve teknoloji, mesleki eğitim, bilgi, iletişim ve pazarlar dâhil ekonomik kaynaklara eşit ulaşmalarını sağlayacak ve uluslararası işbirliği yoluyla bu kaynaklara eşit ulaşmanın yararlarını kullanacak şekilde kapasitelerini geliştirmeye kararlıyız.”

İfadeleri yer almaktadır.

4) Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28 inci maddesine göre;

“Taraflar Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretime yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplinin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.”

5) Binyıl Kalkınma Hedefleri

Binyıl Kalkınma Hedeflerinde eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hedefler belirlenmiştir. Binyıl Kalkınma Hedeflerine göre;

“Amaç 2: Herkesin temel eğitim almasını sağlamak

Hedef 2 A: 2015 yılına kadar dünyanın her yerindeki kız ve erkek çocuklarının ilköğretim hakkından eksiksiz yararlanması

Amaç 3: Kadınların konumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmek

Hedef 3 A: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ilk ve orta öğretimde tercihen 2005 yılına kadar ve 2015 yılına kadar ortadan kaldırmak”

Amaçlanmıştır.

6) Avrupa Konseyi Üye Ülkeler Bakanlar Komitesi'nin Tavsiye Kararı

10 Ekim 2007 tarihinde Bakanlar Komitesi'nin 1006. Toplantısında kabul edilmiştir. Avrupa Konseyi Kanunu'nun 15.b maddesi uyarınca Bakanlar Komitesi;

Üye devletler arasında daha kapsamlı bir birlik sağlama hususundaki Avrupa Konseyi hedefinin ve bu hedefe ancak kültürel alanda ortak eylem yoluyla ulaşılabileceğinin bilincinde olarak; üye ülke hükümetlerine;

1. *Bu tavsiye metni ve ekinde yer alan strateji ve önlemler doğrultusunda mevzuat ve uygulamalarını gözden geçirmeleri,*

2. *Özellikle cinsiyet politikalarının eğitim sisteminin her kademesinde uygulanması ve fiili cinsiyet eşitliğinin sağlanması anlayışı güden öğretmen eğitimine yönelik önlemler geliştirmeleri ve teşvik etmeleri ve eğitim kalitesini arttırmaları,*

3. *Eğitim süreci içerisinde okullarda uygulanmakta olan cinsiyet politikalarının teşviki, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi için mekanizmalar oluşturmaları,*

4. *Bu tavsiyeleri başta bakanlıklar, merkezi, bölgesel ve yerel düzeyde eğitim politikaları geliştirme ve uygulama görevi olan kamu kuruluşları, okul yönetimleri, yerel ve bölgesel idari birimler, ticari birlikler ve sivil toplum örgütleri olmak üzere ilgili tüm siyasi birimler ile kamu ve özel kuruluşların dikkatine getirmeleri,*

5. *Okullardaki cinsiyet politikaları uygulaması sürecinde izleme ve değerlendirme yapmaları ve izleme komitelerini alınan önlemler ve bu alanda elde edilen başarılar hususunda bilgilendirmeleri,*

Tavsiyelerinde bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM SİSTEMİMİZDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN YERİ

A. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Eğitim ²

Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden kurulur. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

a) Okul öncesi eğitim: Mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Bu eğitim isteğe bağlıdır.

b) İlköğretim: 6 – 14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar, ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

c) Ortaöğretim: İlköğretime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar.

ç) Yükseköğretim: Orta öğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

2. Cinsiyet

Biyolojik açıdan bir kişinin kadın ya da erkek olarak tanımlanmasıdır. Kadın ve erkek arasında evrensel, zaman içinde değişmeyen biyolojik farklılıklara dayanır. ³

a) Toplumsal Cinsiyet: Toplum tarafından belirlenen ve dayatılan kadın ve erkek olma durumuna dair tüm rol, beklenti ve sorumluluklardır. ⁴

² Eğitime ilişkin tanımlar; 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'ndan alınmıştır.

³ Zehra Dökmen, Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Psikolojisi, İstanbul 2004, s. 4. Mualla Türköne, Eski Türk Toplumunda Cinsiyet Kültürü, Ankara 1995, s. 8. Mor Sertifika Programı, İstanbul 2009, s. 43

⁴ Z. Dökmen, s. 5; M. Türköne, s. 8-9 Mor Sertifika Programı, s. 43

b) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: İmkânların ve kaynakların kullanımında, hizmetlere ulaşmada, haklar ve özgürlüklerin kullanımı ile karar verme süreçlerine bireylerin eşit, ayrımcılığa maruz kalmamasıdır.⁵

c) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Hakkaniyet: Kadın ve erkek arasında sorumlulukların ve gelirin dağılımında adalet ve hakkaniyet olmasıdır.⁶

Biyolojik cinsiyet; kadın ve erkeklerin doğuştan gelen biyolojik farklılıklara dayanan özellikleri olup değişmez ve evrenseldir. Toplumsal cinsiyet ise sosyal ortamlarında yaşadıkları kültür içinde öğrendikleri kadın ve erkek olmaya dair roller ve özelliklerdir. Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkeklerin toplumsallaşmasını (sorumluluklarını, olanaklarını, ayrıcalıklarını, sınırlılıklarını ve beklentilerini) gösterir, zamana, kültüre göre değişir ve değiştirilebilir bir olgudur.⁷ Toplumsal cinsiyete ilişkin süreçler bireylerin davranışlarını, düşüncelerini, duygularını bireylerarası ilişkileri etkiler. Toplumsal kurumların yapısının belirlenmesine yardım eder.⁸ Bu açıdan da çok boyutlu ve girift ilişkileri içermektedir.

Kadınlara ve erkeklere cinsiyetlerinden dolayı yüklenen rol, davranış, tutum ve beklentiler kimi zaman kalıp yargıların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kadınları duygusal, merhametli, yardıma ihtiyacı olan, erkekleri güçlü, kararlı, akıllı vb. özelliklerle sınırlamak gibi.

Cinsiyete yüklenen roller öncelikle ailede öğrenilir. Daha sonraki dönemlerde sosyalleşmenin gerçekleştiği arkadaş çevresi, oyun grupları, televizyon, internet vb. unsurlar bu süreç desteklenmektedir. Medya, kadın ile erkeğin yer alışına eşitlikçi bir anlayışla yer vermek suretiyle kadın-erkek eşitliğinin ve kadınların ilerlemesinin sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Fakat dizilerden, reklâmlara kadar bütün iletişim ürünlerinde kadınların geleneksel cinsiyet rolleri çerçevesinde temsil edilmesi ve medyada şiddet içeren küçültücü kadın imajına sıkça yer verilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesine ve yeniden üretilmesine yol açmaktadır.

Sosyalleşmenin en güçlü olduğu kurum okuldur. Bu süreçte kalıp yargılara, cinsiyete dayalı eşitsizliğin desteklendiğinde bireyin tüm yaşamını etkileyen bir sürece dönüşmektedir.

⁵ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, (haz: S. Uner), KSGM Yayınları, Ankara 2008, s. 6; Mor Sertifika Programı, s. 43.

⁶ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, s. 6; Mor Sertifika Programı, s. 43.

⁷ Akın Atatuz, Kardam, F. vd, Toplumsal Cinsiyet Eğitimi El Kitabı, Ankara, 1999, s. 10.

⁸ Yasemin Esen Sevrge; Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, Ankara 1998, s.20

3. Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kız çocukları ve kadınların eğitimin tüm süreçlerine etkin katılımı, yani eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin her alanında sağlanması kadının toplumsal hayata etkin katılımı da sağlayacaktır.

“Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmekte kullanılan temel uluslararası ölçülerden olan Toplumsal Cinsiyet İlişkili Kalkınma Endeksi'nin yaşam beklentisi ve fert başına gayrisafi yurtiçi hasıla ile birlikte üç temel göstergesinden biri eğitimidir. Türkiye'de, kadınların eğitimiyle, evlilik yaşı, ergen doğurganlık düzeyi, doğurganlık, ortalama doğum aralıkları, çocukların hayatta kalma olasılığı, sağlığı ve eğitim şansı, işgücüne katılım ve kazancın kullanımı, vb. arasındaki ilişki olumlu bulunmaktadır.”⁹

“Eğitim ile kadınların çalışma yaşamına katılımları, kazancın nasıl kullanılacağı konusunda söz hakkına, ya da aile içi şiddetle karşılaşma olasılığı gibi değişkenler arasında da ilk raporda belirtildiği gibi ciddi ilişkiler söz konusudur. Ayrıca kadının kocasından gördüğü şiddeti azaltan en önemli faktörün kadının eğitimi olduğu görülmektedir”¹⁰

Eğitim olanaklarından herkesin eşit ve etkin yararlanması sağlamak amacıyla uygulanabilir politikaları üretilmesi ve stratejilerin belirlenmesi eğitimde toplumsal cinsiyetin sağlanması açısından önemlidir.

B. EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN YERİ

1. Eğitime Erişim, Eğitim Süreçlerine Katılım, Öğrenme Ortamlarında Toplumsal Cinsiyetin Eşitliğinin Sağlanması

a) Haydi Kızlar Okula! Kampanyası

Kız Çocuklarının Eğitimine Destek Projesi, zorunlu eğitim çağında olduğu halde eğitim hakkından yoksun kalan çocuklar için kız çocukları üzerinden tüm çocukları içine alan, kaliteli eğitime erişimi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum, kız çocukları için yalnızca eğitim fırsatının artırılması değil, aynı zamanda okula devam etmekten ve okulda başarı

⁹ Mine Tan, “Eğitim”, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, İstanbul 2008, s. 31.

¹⁰ M. Tan, a.g.e, s. 31.

göstermekten alıkoyan tüm engellerin sistematik biçimde ortadan kaldırılması anlamına da gelmektedir. Böylece tüm çocukların eğitimde en üst düzeye ulaşabilmeleri için; fırsat eşitliğine sahip olabilmeleri, kız ve erkek çocuklara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir.

Sorunun tanımlanması ve büyüklüğünün saptanması için 2003 yılında “**Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi**” araştırması yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre zorunlu eğitim çağında olan yaklaşık 1,5 milyon çocuğun ilköğretime kaydının sağlanmadığı görülmüştür. Kayıtsız çocukların % 61’i kızken, % 39’u erkektir. Net okullulaşma oranlarına bakıldığında ise eğitime erişimde cinsiyetler arası fark bir kez daha göze çarpmaktadır. Şöyle ki, zorunlu eğitim çağındaki her 100 kız çocuktan 13’ü, her 100 erkek çocuktan 8’i ilköğretime kayıtsızdır. Ayrıca ilköğretime kayıtlı kızların devam oranları % 70, erkeklerin ise % 73’tür .

Tablo: İlköğretimde Erişim Göstergeleri

İlköğretim	Toplam	Kız	Erkek	Cinsiyet Farkı
Kaba Okullulaşma	%96.6	%93	%100	%7.8
Net Okullulaşma	%89.8	%87	%92.4	%5.3
Net Okulla Devam	--	%70	%73	%3
Kayıtlı Olmayan	1.434.000	873.000	562.000	311.000
Sınıf Tekrar Etme	%3.5	--	--	--
Ortaöğretime Geçme	%83	--	--	--

Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi Araştırması, 2003

Kampanya 2006–2007 öğretim yılında yeni ve daha dinamik bir yapılanma evresine girmiştir. Bu evrede yerel ve merkezi düzeyde;

- Ulaşılması en zor kesimdeki çocukların eğitim sistemine kazandırılması,
- Okul terklerinin önlenmesi için tedbirlerin alınması,
- Kız çocuklarının ilköğretimden sonra ortaöğretime geçişlerine destek sağlanması, hedefler olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda okula hiç kaydolmamış çocukların tespit edilmesi, okula kazandırma çalışmaları, kaydolmama nedenlerine bağlı izleme ve değerlendirme çalışmaları ile eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yerel ve merkezi düzeydeki yetkililerin farkındalığını artıracak bir dizi faaliyet (toplantı, eğitim vb.) öngörülmüştür.

Belirlenen hedefleri gerçekleştirmek amacıyla 2003 yılından itibaren sürdürülen “kampanya“ çalışmalarını kurumsallaştırmak ve sürdürülebilir hale getirmek için yeni yaklaşımlar benimsemiştir;

1. Okula kayıtsız çocukların tespit edilmesine yönelik olarak; İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün Adrese Dayalı Kayıt Sistemi verileri ve MEB e-Okul veri tabanı aracılığı ile sistem dışındaki çocukların sayısı belirlenmiştir. Bu veriler belli aralıklarla güncellenmektedir.

2. Zorunlu eğitim çağında olup okula hiç kayıt olmamış ve okula kayıtlı olup eğitim sistemi dışında kalmış olan çocuklara ilişkin modüller, EĞİTEK ile işbirliği sonucunda e-Okul veri tabanına eklenmiş ve ek modüllere veri girişi aktif hale getirilmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan veri tabanının, ilköğretime hiç kayıt olmamış ya da okula kayıtlı olup devamsız öğrencilere ilişkin öğrenci verileri, okul, ilçe, il ve ülke düzeyinde izlenebilecek ve değerlendirilebilecek çalışmalar başlatılmıştır.

3. e-Okul veri tabanına eklenen modül ile okula hiç kaydolmamış ve devamsız öğrencilerin okul düzeyinde izlenmesi yapılacak, nedenlere bağlı olarak sorunlar tespit edilecek, çözümlenmesi için yerel ve merkezi düzeyde çözümler geliştirilmiştir.

4. İlköğretime erişimleri en güç olan çocuklara ilişkin niteliksel ve niceliksel güvenilir verilerin elde edilmesi ile bu konuda çocukları ve ailelerini ikna etmeye yönelik yerel/merkezi strateji ve modeller geliştirilmiştir.

5. Merkezi düzeyde e-Okul veri tabanı aracılığıyla; il, ilçe ve okul düzeyinde net okullulaşma oranları, zorunlu eğitim çağında olup okula kayıtsız çocuklar ve okula kayıtlı olup ilköğretim sisteminden kopma ihtimali olan ve/veya okula kayıtlı olup sürekli devamsız olan öğrenciler izlenecek, elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile de “İl Durum Raporları” oluşturulmuştur.

6. İlköğretim çağında olup herhangi bir sebeple eğitim sistemi dışında kalmış, okulu terk etmiş ya da devamsızlık yapan 6–14 yaş grubundaki tüm çocuklara ulaşmayı hedefleyen çalışma örneklerinin paylaşılması, değerlendirilmesi, katkıda bulunulması için ilköğretim okulları arasında bir bilgi ağı oluşturulması ve bu çalışmaların belgelenecek eğitimciler arasında yaygın olarak paylaşılması sağlanmıştır.

b) e-Okul Projesi

2008 yılı itibariyle uygulamaya konulan e-Okul projesi ile okula hiç kaydı bulunmayan çocukların tespit edilmesi, okula kazandırma çalışmaları, kaydolmama nedenlerine ve devamsızlık nedenlerine bağlı izleme ve değerlendirme çalışmaları ile eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda merkezi ve yerel yetkililerin farkındalığını artıracak bir dizi faaliyet öngörülmüştür. Bu faaliyetler kapsamında, e-Okul veri tabanına eklenen bir modül ile okula hiç kaydolmamış ve devamsız öğrencilerin okul bazında izlenmesi yapılmakta, nedenlere (**ekonomik, sosyal ve kültürel boyut, engellilik hali, çalıştırılan çocuklar, nüfus kaydı ve adres taşınması**) bağlı olarak sorunlar tespit edilmekte ve çözümlenmesi için yeni merkezi ve yerel çözümler geliştirilmektedir.

c) Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı Projesi

2003 yılından bu yana uygulanmakta olan ve Haydi Kızlar Okula Kampanyası'nın ara değerlendirme sonuçları, ilköğretime hiç kayıt olmamış veya sürekli devamsız olup, 10–14 yaş arasındaki çocukların hem yaş hem de bedensel olarak kendilerinden daha küçük öğrencilerle aynı sınıfa devamlarında güçlükler yaşandığını göstermiştir. Mevcut düzenlemelerin ve yapılan çalışmaların bu grubun okula kazandırılmasında yeterince etkili olmadığı uygulayıcılar tarafından sık sık dile getirilmiştir. Yetiştirici sınıf öğretim programı zorunlu eğitim çağı kapsamında olup, çeşitli sebeplerle öğrenimlerini yaşatlarıyla birlikte devam zamanında yapamamış, okula hiç kayıt olmamış ya da sürekli devamsız olan 10–14 yaş grubundaki çocukların eğitimlerine akranları ile birlikte devam edebilecekleri yeterlikleri kazandırarak, ilköğretime devamlarını sağlamaktadır.

Tablo: Yetiştirici Sınıflar Öğretim Programı

	KIZ	ERKEK	TOPLAM
Programa Katılan	11.154	6.712	17.866
Programı Tamamlayan			15.450
Programı Tamamlamayan			2.416

Program	Programa Katılan	Programı Tamamlayan	Programı tamamlamayan	Toplam
1-3 A	4.165	3.356	809	8.330
1-3 B	6.368	5.740	628	12.736
4-5	5.091	4.356	735	10.181
6-7	2.242	1.998	244	4.484

E-Okul Verileri (30 Eylül 2008- 28 Nisan 2010)

ç) Özellikle Kız Çocukları Olmak Üzere Okullulaşma Oranlarının Artırılması Projesi

2009 yılında başlayan projede coğrafi olarak kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının %75'inin altında kalan 43 ilde yaşayan özellikle ortaöğretim çağındaki okula gidemeyen veya hiç gitmemiş kız çocukları ve yetişkin kadınlar hedeflenmiştir. Eğitimin önemi hakkındaki bilincin artırılması ve başta kadınlar olmak üzere insan kaynaklarının geliştirilmesi ve iş piyasasına giriş için özellikle kız çocukları için orta öğretim seviyesinde okullulaşmanın artırılması amaçlanmaktadır.

d) Aşamalı Devamsızlık Yönetim Modeli (ADEY)

Aşamalı Devamsızlık Yönetiminin amacı öğrencilerin okula düzenli devamlarını sağlamak ve okuldan kopuşlarını önlemek için belirlenen devamsızlık tanımlarına uygun bir şekilde okul içi devamsızlığın erken tanınmasını, değerlendirilmesini, bireyselleştirilmiş uygun müdahalelerin yapılmasını sağlamak ve takibini yapmaktır. Aşamalı Devamsızlık Yönetiminin hedefleri arasında

- Devamsızlığın izlenmesinin önemi hakkında okul içi farkındalığı artırmak,
 - Devamsızlığın takibi için temel kural ve ilkeleri geliştirmek,
 - Devamsızlık ve okul terk riski olan öğrencilerin erken dönemde saptanmasını sağlamak,
 - Risk altındaki öğrencilerin iyi tanımlanmasını ve değerlendirilmesini sağlamak,
 - Müdahalelerin sürekliliğini sağlamak,
- Yer almaktadır.

e) Eğitim Müfettişlerinin Eğitime Erişim ve Devamın İzlenmesinde Rehberlik Edebilme Kapasitesinin Güçlendirilmesi

İlköğretime erişim kapsamında ilköğretim müfettişlerinin İlköğretime Erişim ve Devamın İzlenmesi konusunda il ve ilçe milli eğitim müdürlükleri ile okullara rehberlik etme ve görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri amacıyla bilgi ve deneyimlerini

artırmak üzere eğitim programı ve kılavuz kitap hazırlanmıştır. Hazırlanan rehber kitap eğitim hakkı, toplumsal cinsiyet eşitliği, çağdaş yaklaşımlar ve okulun değişen rolü, öğretmen ve öğrenci arasındaki duygusal alan ve öğrenme, değişen anne baba rolleri ile aile, okul toplum işbirliği, okul kültürü ve ikliminden oluşmaktadır. Hazırlanan rehber kitap ve eğitim programı ile eğitim müfettişlerine yönelik eğitimler verilmektedir.

f) Eğitime Erişimde Kurumlararası İşbirliği Protokolü

Eğitime erişim ve devamın izlenmesi çalışmalarında e-Okul veri tabanına eklenen modüller ile okula hiç kaydolmamış ve devamsız öğrencilerin okul bazında yapılan izlemelerine bağlı olarak ilköğretime erişim ve devamın önündeki engellere bakıldığında bazı erişim engellerinin sadece Bakanlığımızın geliştirdiği strateji ve yaptığı iyileştirmelerle çözülemeyeceği görülmektedir. Bu nedenle 6-14 yaş grubunun tamamının okullulaşmasını ve devamını sağlamak için kamu kurum kuruluşları ve Sivil Toplum Kuruluşlarıyla işbirliği yapmak zorunluluk haline gelmiştir. Bu kapsamda işbirliğinin çerçevesini belirlemek için “İlköğretime Erişim ve Devamın İzlenmesi Çalışmalarında Kurumlararası İşbirliği Protokolü” hazırlanmış ve imzalanmıştır.

g) İl Eğitime Erişim Durum Raporları

e-Okul veri tabanına eklenen modüller ile okula hiç kaydolmamış ve devamsız öğrencilerin okul bazında izlenmesi yapılmakta, yaş, cinsiyet ve nedenlere bağlı olarak sorunlar tespit edilmekte ve çözümlenmesi için yeni merkezi ve yerel çözümler ile stratejiler geliştirilmektedir. Bu kapsamda Merkezi düzeyde e-Okul veri tabanı ile il, ilçe ve okul düzeyinde net okullulaşma oranları izlenerek ve veriler değerlendirilerek il eğitim durum raporları hazırlanmaktadır.

Bu kapsamda ilköğretime erişim ve devam göstergeleri konusunda mülki idare amirleri ve il milli eğitim yöneticilerini bilgilendirmek, sorun odaklı strateji geliştirmelerine kaynaklık edecek ilköğretime erişim verilerini paylaşmak ve iyileşmeleri görmelerini sağlamak amacıyla dönemsel toplantılar yapılmıştır.

ğ) Geç Kayıt Araştırması

İzleme çalışmaları kapsamında ilk fark edilen sorun zamanında kaydolmama (geç kayıt) sorunudur. Türkiye genelinde görülen bu sorunun nedenlerinin belirlenmesi ve merkezi strateji geliştirilmesi için zamanında kaydolmama sorunun en çok yaşandığı 10 ilde (Ağrı, Bitlis, Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkâri, Muş, Osmaniye Şanlıurfa) “İlköğretime Zamanında Kaydolmama Sorununun En Fazla Yaşandığı Bölge ve İllerde Nedenlerin

Belirlenerek Zamanında Kaydolmayı Sağlamaya Yönelik Strateji Geliştirilmesi” araştırması yapılmıştır. Söz konusu araştırma bulgularından hareketle strateji geliştirme çalışmaları devam etmektedir.

h) Okul Gelişim Programı (OGP)

Projeler Koordinasyon Merkezince geliştirilen programın içeriği şöyle özetlenebilir: Kayıt oranları % 90'nın altında olan ilçelerdeki tüm okullara, fon sağlanarak ekonomik krizin en çok etkilediği öğrenci ve velilerin desteklenmesi, okul yönetici ve öğretmen kapasitesinin geliştirilmesi, eğitim kalitesini, kayıt tamamlama ve üst öğrenime devam oranlarını artırarak eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Okulların eğitim imkânlarının artırılması, okul kayıt, tamamlama ve üst öğrenime devam etme oranlarının yükseltilmesi, özellikle kız çocuklarının orta ve yükseköğrenime kazandırılması ekonomik krizden etkilenen öğrenci ve ailelerini destekleyerek

- Öğrencilerin performans ve başarılarını geliştirme odaklı daha etkili öğrenim ve öğretim ortamları yaratmak,
- Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin yaratıcılığını artırmak ve kaliteli öğrenim sağlamak,
- Hedeflenen okullarda, okul gelişim planı tasarlama ve uygulama kapasitesi oluşturmak,
- İlköğretim ve ortaöğretim seviyesinde seçilen okulların; kayıt, devam ve tamamlama oranlarının yükseltilmesine yardımcı olmak için kapasitelerini güçlendirmek,
- Hedeflenen okulların faaliyetlerine aile ve toplum katılımını teşvik etmek,
- Okuldan ayrılma riski taşıyan çocukların belirlenmesi
- Öğrenci ve ailelerinin hijyen konusunda bilgilendirilmesi

ı) Hizmet İçi Eğitimler

Millî Eğitim Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığınca öğretmenlere toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinç kazandırmak için Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Geliştirme Semineri düzenlenmektedir. Ayrıca öğretmenlere toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık ve bilinç kazandırabilmek amacıyla Sabancı Üniversitesi tarafından, "Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı (BMOP)" kapsamında 2007 yılından bu yana "Mor Sertifika Programı" düzenlenmektedir.

2008 ve 2009 yıllarında düzenlenen “Eğitimde Ulusal ve Uluslararası Standartlar Kurslarında (6 adet), öğretmenlere, okul yöneticilerine, ilçe Milli Eğitim Müdürlerine dörder saat eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hizmet içi eğitimler verilmiştir.

Öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı (üçlü set) yazarlarına her türlü ayrımcılığı ortadan kaldıracı işlenişlere yer verilmesi için eğitimler verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca, Ders Kitapları İnceleme ve Değerlendirme Komisyonlarında çalışan uzmanlara yönelik farkındalık kazandırmak amaçlı hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir.

i) İlköğretim Kurum Standartları (İKS)

Bakanlığın son yıllarda önemle üzerinde durduğu konular eğitime erişim ve eğitimde kalitedir. Bu kapsamda yürütülen bütün çalışmaların nihai hedefi tüm ilköğretim kurumlarımızın çocuklar ve veliler için cazibe merkezi haline gelmesini sağlamaktır. Veli katılımının sağlandığı ve çocukların seyerek, isteyerek geldikleri ve devamsızlık yapmayı istemedikleri okul eğitimde kalitenin yakalandığının göstergesi olması hedeflenmiştir.

Çocuk Dostu Okul Projesi kapsamında 2003 ve 2006 yıllarında hazırlanan kılavuzlarda Çocuk Dostu Okul standartları ve göstergelerinden yola çıkılarak 2007 yılında katılımcı bir anlayışla İlköğretim Kurumları Standartları taslak dokümanı geliştirilmiştir.

İlköğretim Kurumları Standartları okulda çocuğa yönelik sunulan her türlü hizmete ilişkin verilerin e-Okul destekli bir yazılım aracılığıyla Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tüm ilköğretim okulları ile ilçe, il ve merkezi düzeyde toplanmasını, analiz edilmesini ve değerlendirilmesini sağlayacak bir sistemidir.

İKS, okullarımızın belirlenen alanlardaki mevcut durumlarının tespit edilmesi, olması gereken durum ile farkın ortaya konulması ve devamında okullarımızın taşınması gereken özelliklerine ulaştırılması amacıyla gerek duyulan geliştirici faaliyetlere kaynak oluşturabilmesi amacıyla yapılan bir çalışmadır.

Okullarımızda çocuk dostu öğrenme ortamlarının oluşturulabilmesi ve yapılan tüm faaliyetlerin çocukların yüksek yararı gözetilerek yürütülmesi için çocuk hakları sözleşmesinin Okul liderliği ve yönetime katılım, Eğitim Öğretime Erişim, Etkili Eğitim Öğretim, Sağlık, Güvenlik ve Koruma, Eğitim Öğretim Süreçlerinde Toplumsal Cinsiyete

Duyarlılık esaslarına dayanılarak ilköğretim kurumları standartları oluşturulmuştur. İlköğretim Kurumları Standartlarının içeriği:

1. Yönetim
2. Öğrenme Öğretim

3. Destek Hizmetler (Sağlık, Güvenlik, Temizlik, Beslenme) olmak üzere 3 standart alanı ve bu alanların içerisinde yer alan 12 Standart ve 43 alt standardından oluşmaktadır.

Bu standart alanları içerik olarak özetle **Eğitim Yönetimi**: Okulda veri tabanlı stratejik planlama, eğitim-öğretimin yönetimi, eğitim öğretime erişim, devam ve izleme uygulamalarını; **Öğrenme Öğretim Süreçleri**: Eğitim ortamında çocukların haklarına, gelişimine, bireysel özelliklerine ve ihtiyaçlarına yönelik olarak eğitim-öğretim yaşantılarını destekleyici uygulamalarını; **Destek Hizmetler**: Okul ve okul çevresinde güvenlik, sağlık, beslenme ve temizlik alanlarında (aşamalı olarak) önlem alma, koruma ve geliştirme uygulamaları) alanlarında kendilerini geliştirmiş, kurumsal öz değerlendirmelerini yapabilen, kendi sorunlarına kendileri çözüm üretebilen, çevresiyle ve diğer kurum kuruluşlarla çocukların yüksek yararı (Psikolojik, Sosyal, Fiziksel, Zihinsel gelişim için gerekli ortamın sağlanması) için sürekli iş birliği yapan, katılımı (Çocuk, aile, öğretmen, okul yöneticileri, diğer okul çalışanları ve toplum) sağlayabilen bir yapıya sahip olmaları konusunda standartları içermektedir.

Standartların odağını “çocuk” oluşturur, standartlar yapılması gerekenler konusunda tüm okulları minimum düzeyde birleştirmeye ve okullar arasında iyi uygulamaların paylaşılmasını sağlar. Standartların en önemli özelliği ise objektif ölçüm sağlamasıdır.

Katılımcı bir anlayışla geliştirilmiş olup, dinamik ve sistematik bir yapı arz eden İKS aracılığı ile okulların güçlü ve zayıf yönleri tespit edilirken okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, çocukların ve velilerin okuldaki uygulamalara ilişkin görüşleri alınacak ve verilen bilgilere de dayanılarak yapılan değerlendirme sonuçları sistem üzerinden otomatik olarak analiz edilerek raporlanacaktır.

Okuldaki öğrencilerin temsil kabiliyetine sahip olan öğrenci ve veli sayısı bilgisayar üzerinden elektronik olarak belirlenecek ve bu belirlenen öğrenci ve velilerin sisteme şifre ile giriş yaparak ilgili alanlarda okula dair değerlendirme yapmaları sağlanacaktır. Aynı şekilde okul yöneticisi okulla ilgili nicel ve nitel verileri sistem üzerindeki ayrı bir alana girerken öğretmenler de verilecek şifreler ile velilerinki gibi sistem üzerinden okulla ilgili

değerlendirmede bulunabilecektir. Sisteme giriş yapan tüm paydaşlar tarafından girilen veriler okulun mevcut durumunu ortaya koyacak ve bu mevcut durumun belirlenen standartların neresinde olduğu sistem üzerinden belirlenecektir. Bu sistem veli ve öğrencilerin resmi olarak, çok boyutlu ve ilk defa okulları değerlendirecekleri bir uygulamadır. Bu yönü ile yapılacak değerlendirmelerin amacına ulaşabilmesi için öğrenci ve velilerin hiçbir etki altında kalmadan okulu olduğu şekilde değerlendirmeleri önemlidir. Bundan dolayı da sistemin yaygınlaştırılmasından önce veli ve öğrencilere bu mesajın verilmesi ayrı bir önem arz etmektedir.

Eğitimin kalitesinin belirlenmesinde tüm eğitim paydaşlarının İKS üzerinden değerlendirmede bulunması, kurumun kendi iç denetimi ve öz değerlendirmesini yapabilmesi açısından önemli bir değişimin göstergesi olacaktır. Bu paydaş kitlenin yanı sıra okullarımızın durumunu ilköğretim müfettişleri ve Milli Eğitim Bakanlığı da elektronik ortamda tüm yönleri ile inceleme fırsatını yakalayabileceklerdir.

İKS ilköğretim kurumları için mevcut durumu saptama, ihtiyaçları belirleme, kaynakların yönlendirme ve kurumsal gelişmeyi sağlamada kullanılacak işlevsel bir araçtır. İlköğretim okullarının eğitim kalitesini geliştirmek için yapılacak çalışmalarda okul, ilçe ve il düzeyinde destek ve planlamaların yanı sıra Bakanlığın merkezi planlamalarını daha objektif ve niteliksel verilere göre yapabilmesini sağlayacak, sonuçları iyileştirici çalışmaların başlatılması için merkezi ve yerel düzeyde profesyonel destek alınmasına hizmet edecektir. Diğer taraftan İKS verilerinden elde edilecek raporların sonuçları, hizmet içi eğitimlerin planlanmasında, bütçe kaynaklarının etkili kullanımında, yatırım planlamalarında, iç kontrol mekanizmalarının yönlendirilmesinde kullanılacaktır.

İlköğretim Kurumları Standartları UNICEF Bölge Ofisi tarafından değerlendirilmiş olup Orta Avrupa ve Türk Cumhuriyetleri'nden 7 ülkeye örnek gösterilerek Dünya çapında okullarda standartların geliştirilmesine kolaylık sağlayacak el kitabına kaynaklık etmektedir. Bu kapsamda ülkemiz kurum standartları kapsamında pilot ülke olarak belirlenmiş olup İlköğretim Kurumları Standartlarının geliştirilme süreci diğer ülkelere örnek gösterilmektedir.

2009/2010 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde NUTS 2 düzeyinde 100 ilköğretim okulunda pilotlaması başlatılan İKS'nin 2010–2011 eğitim öğretim yılı ikinci dönemde yurt genelinde tüm ilköğretim okullarında uygulamaya geçmesi planlanmıştır.

İKS, kaynakların etkin kullanılması, okullar arası kalite farklılıklarının belirlenen standartlar dikkate alınarak giderilmesinde, okulları politika üreten merkezler haline getirilmesinde etkili bir araç olacaktır.

İKS'nin sağlıklı olarak uygulanabilmesi için kurumsal yapısının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda uygulama yönergesi ve kılavuzu oluşturulmuştur. Bunun yanında bir eğitim kiti oluşturularak 81 ilde 476 eğitici yetiştirilmiştir. Bu eğiticiler 33.310 ilköğretim okulundan bir okul yöneticisi ve bir öğretmen olarak toplam da 66.000 kişiye 8 Nisan 2011 tarihine kadar eğitimler vereceklerdir. Ayrıca bütün il milli eğitim müdürleri ile öğretmen yetiştiren kurumların yöneticileri ve sivil toplum kuruluşları da bilgilendirilecektir.

2. Öğretim Programları, Ders kitapları ve Diğer Eğitim Araç ve Gereçlerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması

Eğitim kurumlarının amaçlarını gerçekleştirirken kullandıkları temel araçların arasında ders kitapları da bulunmaktadır. Ders kitaplarında hangi bilgi ve değerlerin yer alacağı, hangilerinin dışarıda bırakılacağı konusunda belli bir anlayış hâkimdir. Cinsiyete dayalı eşitsizlik eğitim sistemimizin her aşamasında (okul öncesinden yükseköğretime kadar) karşımıza çıkar. “Okulların ve eğitsel uygulamaların içerikleri, toplumdaki cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları hem gizli müfredat yoluyla hem de açık iletilerle öğrencilere taşıyarak, onları geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yöneltir ve hem kadına hem de erkeğe uygun başarı ölçütlerini ve sınırlarını tanımlar.”¹¹

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca öğretim programları, ders kitapları ve diğer eğitim materyallerinin cinsiyetçi dilden, cinsiyet ayrımcılığı içeren resim, ifade ve benzeri tüm öğelerin arındırılması yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların daha kalıcı ve sistematik hale gelmesi ve “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008–2013)”te belirtilen hedef ve stratejileri gerçekleştirmek amacıyla Başkanlık bünyesinde 13 Nisan 2009 tarihinde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu” kurulmuştur.

a) Öğretim Programlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Öğretim programlarına toplumsal cinsiyet bakış açısının dâhil edilmesi, öğretim programları, ders kitapları ve diğer eğitim materyallerinin cinsiyetçi dilden arındırılması

¹¹ Yasemin Esen; “Okul Bilgisi ve Ders Kitapları”, Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 9.

amacıyla çalışmalara devam edilmektedir. Yenilenen, geliştirilen ve revizyonu yapılan öğretim programlarında toplumsal cinsiyet konusu uygun içerikle verilmeye çalışılmaktadır.

Öğretim programları içinde cinsiyet eşitliğine ilişkin en belirgin vurgu Fen ve Teknoloji Dersi (4–8. Sınıflar) Öğretim Programındadır. Bu dersin kılavuz kitabında dersin temelleri başlığında “Öğrenci Cinsiyeti ve Fen” bölümünde cinsiyet eşitliğine değinilmiştir:

“Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda, kız ve erkek öğrencilerin bazı fen konularındaki başarıları göz önüne alındığında, erkek öğrenciler lehine bir fark bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu durumun nedeninin cinsiyet farklılığından çok, kız ve erkek öğrencilerin o konulardaki deneyim ve tutumları ile ilgili olduğu anlaşılmıştır. Toplumumuzda genelde erkek ve kız çocuklarına fen başarılarını etkileyecek oranda farklı oyuncaklar ve farklı ilgi alanları sunulmaktadır. Bu da kız öğrencilerde erkek öğrencilere göre bazı fen konularında (elektrik, mekanik vb.) deneyim ve pozitif tutum eksikliğine yol açmaktadır. Birçok kız öğrenci, fen konularını kendi deneyimlerinin dışında görmekte ve fen alanındaki bilgi ve anlayışları gelecekte çok az kullanacaklarını düşünmektedir. Bunların sonucunda, ülkemizde fen ve teknolojiye dayalı meslekleri seçen kız öğrenci oranı, erkek öğrencilere göre daha düşük olmaktadır.

Fen eğitimiyle ilgili çeşitli ülkelerde yapılan bilimsel araştırmalar ise okullarda fen derslerinde kullanılan çeşitli yazılı ve görsel materyallerdeki kız ve erkek figürlerinin sayısının, bu kız ve erkek figürlerinin temsil ettiği mesleklerin ve çeşitli rollerin daha çok erkekler lehine olduğunu yani kızların fen ve teknolojiye karşı pozitif tutum geliştirmelerini desteklemediğini göstermiştir. Fen ve Teknoloji Dersi 6, 7 ve 8. Sınıf Öğretim Programı’nda, pek çok gelişmiş ülkenin öğretim programı reformlarında gözetildiği gibi, bu araştırma verilerine dayanarak kız öğrencilerde fen ve teknolojiye karşı daha etkin pozitif tutumlar geliştirmeye önem verilmektedir. Bu program uygulanırken çeşitli öğretim araçlarımızda ve çeşitli öğrenme ortamlarımızdaki uygulamalarda erkek çocukların lehine olan farkın giderilerek kız ve erkek öğrencilere eşit oranda fen deneyimi edinme imkânı yaratılması esas alınmalı ve bu amaçla aşağıdaki önerilere uyulmalıdır:

- *Kullanılan materyallerde fen ve teknoloji alanında çalışan ve geliştiren erkek figürleri ile aynı oranda kadın figürleri de olmalıdır.*

- *Sınıf ortamında ve kitaplarda, anlatımda ve tasvirlerde kadın ve erkeklere eşit ölçüde yer verilmelidir.*
- *Öğretmenler sınıf içi ve dışı etkinliklerde kız ve erkek öğrencilere eşit söz hakkı tanınmalıdır.*
- *Kızların aleyhine oluşmuş olan deneyim ve pozitif tutum eksikliğinin, veli ve öğretmenlerin yardımıyla evde ve okulda giderilmesi için çaba gösterilmeli ve çeşitli fırsatlar oluşturulmalıdır.”¹²*

8 inci Sınıf Öğretim Programı’nda, pek çok gelişmiş ülkenin öğretim programı reformlarında gözetildiği gibi, bu araştırma verilerine dayanarak kız öğrencilerde fen ve teknolojiye karşı daha etkin pozitif tutumlar geliştirmeye önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla öneriler bölümünde şu ifadeler yer verilmiştir.

- Kullanılan materyallerde fen ve teknoloji alanında çalışan ve geliştiren erkek figürleri ile aynı oranda kadın figürleri de olmalıdır.
- Sınıf ortamında ve kitaplarda, anlatımda ve tasvirlerde kadın ve erkeklere eşit ölçüde yer verilmelidir.
- Öğretmenler sınıf içi ve dışı etkinliklerde kız ve erkek öğrencilere eşit söz hakkı tanınmalıdır.
- Kızların aleyhine oluşmuş olan deneyim ve pozitif tutum eksikliğinin, veli ve öğretmenlerin yardımıyla evde ve okulda giderilmesi için çaba gösterilmeli ve çeşitli fırsatlar oluşturulmalıdır.”

6 ncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasinin Serüveni Ünitesinde “Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.” kazanımı “Toplumda cinsiyetler arası farklılıklara bağlı ayrımcılık yapılmasının etkilerini sorgular.” ve “İşte ve aile içinde kadın-erkek rollerinin zaman içindeki değişimini açıklar.” ifadeleri ile işlenmektedir.

2010 yılında kabul edilen 8 inci Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi ile birlikte ilk defa “toplumsal cinsiyet” ifadesi müfredata dâhil edilmiştir. Demokrasi Kültürü Temasında “Toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesinde kendi konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.” kazanımı ve “Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin insan haklarına aykırı olduğu üzerinde durulur.” açıklaması yer almaktadır.

¹² T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı(4-5), Ankara, 2005, s.25-26; T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı (6-8), Ankara, 2006, s. 56-57.

b) Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği 6 ncı Madde (c) bendinde yer aldığı üzere ders kitapları “İnsan haklarına aykırılık, cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefi görüş ve benzeri ayrımcılık içermez.” Yine aynı yönetmeliğin 35 inci maddesi (g) bendinde yer aldığı üzere ders kitabı dışındaki diğer eğitim araç ve gereçleri “Temel insan haklarına aykırılık taşımaması; cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefi görüş, mezhep ve benzeri ayrımcılık içermemesi” yönüyle incelenmektedir.

Kızlar ve erkekler için benimsenen farklı sosyalleşme biçimlerinin her iki cinsin tercihlerini etkilediği bilinmektedir. Bu tespitten hareket eden Millî Eğitim Bakanlığı, ders kitapları ve eğitim materyallerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı ayrımcılığın engellenmesi amacıyla, ilgili kaynaklarda kadın-erkek ile kız ve erkek çocuklara ait bilgi, fotoğraf ve resimlerde sayısal ve niceliksel açıdan eşitlik sağlamaya çalışmaktadır. Geleneksel olarak kadın için uygun görülen rollerde/işlerde (öğretmenlik, annelik, hemşirelik, ev kadınlığı gibi) ya da önemsiz rollerde gösterilen kadınlar yerine, toplumda aktif olarak rol alan “başarılı kadın” vurgusuna yer verilmekte, erkeğin güçlü, başarılı, zeki, aktif ve bağımsız, kadının ise uysal, düzenli, duygusal gibi özelliklerle tanımlanmasından kaçınılmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere, cinsiyetler arasındaki iş bölümünde kadın-erkek, anne ve baba tarafından işlerin paylaşıldığı vurgusu yapılarak kadınların kendi hakları için yaptıkları mücadelelerden bahsedilmekte, kadının toplumdaki konumunun değişmesinde nelerin ve kimlerin etkili olduğu, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)’nin imzalanmasına neden ihtiyaç duyulduğu ve temel kanunlarda kadın haklarına yönelik değişikliklerin sebepleri ile ilgili konulara değinilerek bilinç kazandırılmaya çalışılmaktadır.¹³

11 Ocak 2011 tarihli ve 190 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı oluru ile Avrupa Birliği İlerleme Raporunda yer alan “Okul kitaplarındaki kadınların rol ve statülerine ilişkin önyargıların ortadan kaldırılması” ifadesinin incelenmesi amacıyla komisyon oluşturulmuştur. Bu kapsamda devlet ders kitapları öncelikli olmak üzere tarama yapılması, ilgili komisyonlar konu hakkında sürekli bilgilendirilmesi kararı alınmıştır. Hazırlanan “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Dikkat Edilecek Hususlar” başlıklı metinde cinsiyet eşitliği ve kalıplaşmış cinsiyet rollerinden arındırılmış bir

¹³ S. Can, “Millî Eğitim Bakanlığı Uygulama ve Çalışmalarının Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi” Uluslararası –Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, Kongre Bildirileri-II. Cilt, Sakarya 2009, s.

dilin öğretim programları ile ders kitaplarının üretilmesi ve incelenmesinde kullanılması amacıyla bugüne kadar yapılan çalışmalardan yola çıkılarak bazı tavsiyeler hazırlanmıştır:¹⁴

- Türkçenin isim ve fiil düzeyinde cinsiyete bağlı değişkenlik gösteren bir dil olmadığı dikkate alınmalıdır. Bu durum öğretim programı hazırlayanlar ve ders kitabı yazarlar için bir avantajdır. Bu avantaj etkili bir biçimde kullanılmalı, çalışmalarda iki cinse ait ifadeler ve isimlere yer verilmelidir.

- “Cinsiyet eşitliği” kavramı tüm dersleri ilgilendirmektedir. Bu nedenle içerik açısından uygun örnekler üretilirken duyarlı olunmalı ve eşitlikçi bir dil kullanılmalıdır.

- İsim, resim, sayılabilir diğer unsurlar ve birimlerde kadınlarla erkekler, kız çocuklar ile erkek çocuklar arasında niceliksel ve niteliksel bir eşitleme sağlanmalıdır.

- Kadınları ve kız çocuklarını özne olarak seçerek olumlu ayrımcılık oluşturulmalıdır.

- “Bilim adamı” ifadesi yerine “bilim insanı” kullanılmalıdır.

- Öykülerde ve yeniden oluşturulan metinlerde kadın ve erkek için belirlenmiş kalıplaşmış rollerin tersine çevrilerek yazılması sağlanmalıdır.

- Kadın kahramanların da içinde olduğu metinler yazılmalıdır.

- Meslek sahibi başarılı kadın vurgusu yapılmalıdır. Kadınlar için “uygun meslek” kalıp yargısından kurtulmuş bir dil kullanılmalıdır.

- Cinsiyetler arası iş bölümünde kalıp rollerden kurtulmuş metin oluşturulmalı, resim ve fotoğraflar kullanılmalıdır. (EK:1)

- Oyunlar her iki cinsin bir arada oynayabileceği oyunlardan seçilmeli, oyun ve oyuncakların cinsiyetten bağımsız düşünülmesi sağlanmalıdır. (EK:2)

- Annelik ve babalık rolleri “fedakârlık” ve “itaatkârlık” tanımlamasından uzak yazılmalıdır.

- Kadın hakları kavramının belli bir döneme ait olmadığı, devam eden bir süreç olduğu vurgusu yapılmalıdır.

Kitap inceleme ve değerlendirmeleri sırasında açık ve örtük ifadeler açısından şunlara dikkat edilmelidir¹⁵:

¹⁴ Melike Türkân Bağlı-Yasemin Esen; “Ders Kitabı Yazarları İçin İnsan Hakları Işığında Yol Gösterici Bazı Somut Öneriler” İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 127-153.

¹⁵ Ders Kitaplarında İnsan Hakları I, İstanbul 2004, s. 240; Ders Kitaplarında İnsan Hakları II, İstanbul, 2008, s.310.

1. Kadınlar ev dışında da toplumsal roller almış olarak gösteriliyor mu? Kadın, karar mekanizmalarında bulunmayı içeren yönetici rollerde de gösterilmiş mi? Otorite konumlarında sunuluyor mu? Sadece koruyucu-besleyici rollerde mi sunuluyor? (Örneğin ekonomi, siyaset, mühendislik, doktorluk, yöneticilik, spor gibi alanlarda kadınlar da temsil ediliyorlar mı? Hemşirelik, hosteslik gibi mesleklerde erkekler görülüyor mu?)

2. Gerek içerikte gerekse verilen örneklerde kadın ve erkek karakterler birbirlerine eşit muamele eden ve saygı gösteren bir şekilde temsil edilmiş/resimlendirilmiş mi? (Annelik ve babalık rolleri toplumsal cinsiyet açısından dengeli olarak belirlenmiş mi? Örneğin erkekler ev işlerini yaparken çocukları okula bırakırken bebeklerin altını değiştirirken ev için alışveriş yaparken de tasvir ediliyorlar mı? Aileye dair kararlarda erkeklerin ve kadınların eşit söz hakkı olduğu vurgulanıyor mu? Örneğin, çocuklar hep babalarından mı izin alıyorlar? Kadınların da kocalarından “izin almaları” gerektiğini gösteren örnekler veriliyor mu? vb). (EK: 3)

3. Cinsiyetçi dil kullanımı (“adam gibi”, “bilim adamı”, “insanoğlu”, “erkek sözü” vb.). Kıyafetlerde, oyunlarda, örneklerde cinsiyetçi yaklaşım (örneğin evciliğin kızlara; askercilik, doktorculuk ve benzerleri ile sporun erkeklere yakıştırılması; top oynayan, bisiklete binen çocukların hep erkek olması; erkeklerin aktif, kadınların/kız çocuklarının pasif rollerde sunulması vb).

4. “Kadınların aklı buna ermez.”, “Kadınlar duygusaldır, erkekler akıllarını kullanırlar.” gibi ayrımcı ifadeleri kullanılıyor mu? (EK: 4)

5. Cinsiyet ayrımcılığının biyolojik/fizyolojik gerekçelere bağlanarak haklılaştırılması, (Örneğin, “Erkekler doğaları gereği güçlüdür, kadınlar ise zayıftır.” ya da “Kadınların annelik işlevleri onları toplumda da hemşirelik, hasta bakıcılık gibi rollere daha uygun kılar.” gibi ifadeler yer alıyor mu?)

Başkanlık bünyesinde bulunan Ders Kitapları İnceleme ve Değerlendirme Komisyonlarında çalışan uzmanlara yönelik farkındalık kazandırmak amaçlı hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenmiştir. Düzenlenen 24-28 Ocak 2011 ve 31 Ocak- 4 Şubat 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilen iki hizmet içi eğitim faaliyetine Türk Dili Edebiyatı, Türkçe, Fizik, Kimya, Biyoloji, Tarih, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Matematik, Felsefe, İngilizce, Sınıf öğretmeni branşlarında toplan 300 öğretmen katılmıştır. Hizmet içi eğitim faaliyetinde “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet” başlıklı bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölümde, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (Kavramsal çerçeve ve tanım), Türkiye’de Kadın-Erkek Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Ulusal Mevzuat, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal

Eylem Planı, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eğitim (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi kapsamında eğitim alanında yapılan çalışmalar, Milli Eğitim Bakanlığınca cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla yapılan çalışmalar, ders kitaplarında inceleme sırasında dikkat edilecek somut öneriler) bölümleri ve alt başlıkları yer almaktadır.

c) Yapılması Planlanan Çalışmalar

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca 2011 yılı içinde ders kitaplarını tarama, hizmet içi eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerini kapsayacak çalışmalar yapılması planlanmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetler:

- Milli Eğitim Bakanlığı ve özel sektör tarafından yazılan İlköğretim Hayat Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler (1-5.sınıf) ders kitaplarının toplumsal cinsiyet bakış açısı esas alınarak taranması,
- Milli Eğitim Bakanlığı ve özel sektör tarafından yazılan İlköğretim Matematik, Fen ve Teknoloji, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve seçmeli ders kitaplarının toplumsal cinsiyet bakış açısı esas alınarak taranması,
- Milli Eğitim Bakanlığı ve özel sektör tarafından yazılan ortaöğretim ders kitaplarının toplumsal cinsiyet bakış açısı esas alınarak taranması,
- Ders Kitapları İnceleme ve Değerlendirme Komisyonlarında çalışan uzmanlara yönelik farkındalık ve duyarlılık kazandırmak amaçlı toplantıların ve hizmet içi eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,
- Öğretim Programlarını Hazırlama Özel İhtisas Komisyonları ile Ders Kitapları İnceleme ve Değerlendirme Komisyonlarında çalışan uzmanlara yönelik farkındalık ve duyarlılık kazandırmak amaçlı bilgi notlarının hazırlanması.

HERKESİN BİR İŞİ VAR

Evde siz hangi işleri yapıyorsunuz?

Annem yemeği yapar.
Ben tadına bakarım.
Babam işine gider.
Ben bütün gün oynarım.

Beni tembel sanmayın.
Herkesin bir işi var.
Anne, baba çalışır.
Oyun oynar çocuklar.

Kuşların işi uçmak,
Çiçeğin işi kokmak
Çocukların işi ne
Öğrenerek oynamak.

EK: 1

TARAFSIZ OLMALIYIZ

Haksızlığa uğradığınızda neler hissedersiniz?

Duygu: Kitap isteyen başka arkadaş var mı?
Merve: Evet, ben de iki kitap istiyorum.
Duygu: İki kitap veremem.
Merve: Ama Aynur ve Selin'e verdin.
Duygu: Olsun, sana vermeyeceğim!
Sizce Duygu arkadaşlarına nasıl davranıyor?

Bir de ip atlayabilir miyiz?
Olmaz Bu lüz oyunuz.
İp atlayan çocuklardan hangisi yanlış davranıyor? Neden?
Olsun Eee, arkadaşlar da bizimle birlikte ip atlayabilir.

Sizce yanlış davranışlar neler olabilir? Örnekler veriniz.

28

1. ÜNİTE

KENDİMİ TANIYORUM

Haydi Düşünelim!
İnsanları birbirinden ayıran özellikler nelerdir?

Anahtar Sözcükler
birey
bireysel farklılık

BEN KİMİM?

Merhaba arkadaşlar! Benim adım Atakan. Ben de sizler gibi 4. sınıftayım. Ankaralıyım. 1.42 cm boyunda ve 40 kg ağırlığındayım. Kısa, sarı saçlarım ve eia gözlerim var. Arkadaşlarımla oynamayı, kitap okumayı ve bilgisayar oyunlarını çok seviyorum. Okulun basketbol takımında oynuyorum.

EK:3

EK:2

EK: 4

3. İyileşmeler ve Yapılan Çalışmalar

Eğitimin her kademesinde okullulaşmayan kız çocuklarının tespiti, okullulaşmalarının sağlanması için mevzuatın gözden geçirilmesi, işbirliği alanlarının belirlenmesi ve sorumlu kuruluşların kapasitelerinin güçlendirilmesi

— Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde e-Okul veri tabanından öğrencilerimizin devamsızlık ve kayıtsızlık nedenleri sürekli olarak izlenmektedir. Bu doğrultuda İl ve İlçe Raporları hazırlanarak, sorun odaklı makro ve mikro ölçekli müdahaleler geliştirilmektedir.

— **Eğitim mufettişlerinin** “İlköğretime Erişim ve Devamın İzlenmesi” konusunda kapasitelerini güçlendirmek amacıyla rehber kitap ve eğitim programı hazırlanmıştır. Hazırlanan rehber kitap ve eğitim programı ile eğitim mufettişlerine yönelik eğitimler verilmiştir.

— **Erişim** ve devamın sağlanmasında, **göreve yeni başlayan öğretmenlerin** mesleki donanımlarının arttırılması amacıyla aday öğretmenlere yönelik bir rehber kitap hazırlanmıştır. Okullara yeni gelen aday öğretmenler köy yaşamı, sorunlu öğrenci davranışlarıyla başa çıkma, okuma yazma bilmeyen öğrencilere okuma yazma öğretme, birleştirilmiş sınıflı okullarda görev yapma, farklı seviye grubundaki öğrencilerle birlikte çalışma, okul yönetimi ve paydaşlarla ilişkiler gibi alanlarda yaşayabilecekleri sorunlara yönelik olarak hazırlanan rehber kitabın basımı yapılarak yeni atanan öğretmenlere ulaştırılmıştır.

Kız çocuklarının okullulaşma oranını arttırmaya yönelik teşvik politikalarının yaygınlaştırılması

— Şartlı eğitim yardımı uygulamasına devam edilmektedir. Kız çocukların ailelerine çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini desteklemek amacıyla yapılan yardım erkek çocuklara yapılan yardıma göre daha fazladır ve ödemelerin annelere yapılmasına devam edilmektedir.

Eğitimin her kademesinde kız çocuklarının okullulaşma oranlarının arttırılması için burs, kredi imkânlarının geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal destek sağlanması

— Şartlı eğitim yardımı uygulamasına devam edilmektedir. Kız çocukların ailelerine çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini desteklemek amacıyla yapılan yardım erkek çocuklara yapılan yardıma göre daha fazladır ve ödemelerin annelere yapılmasına devam edilmektedir.

Kırsal alanda kız çocukları için rol-model olan kadın eğitimcilerin sayısının arttırılmasına yönelik teşvik edici çalışmalar yapılması

— Kadın idareci bulunmayan Yatılı İlköğretim Bölge Okulları tespit edilerek bu kurumlara kadın yönetici atamaları yapılmıştır.

Kız çocuklarının eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmasının önünde duran engellerin bilimsel araştırmalarla tespit edilerek kız çocuklarına yönelik cinsiyet

ayrımcılığına bağlı engellerin ortadan kaldırılması için gereken çalışmaların planlanması ve uygulanması

— İlköğretime **Zamanında Kaydolmama Araştırması ve Zamanında Kaydolmama Sorununun Çözümüne Yönelik Strateji Geliştirme Çalıştayı**: Araştırmada, okula **zamanında kayıt olmama** sorununun boyutları ile birlikte niteliklerinin tespit edilmesi, çocukları okula **zamanında kaydolmayan** hanelerin profillerinin çıkarılması, sorunun sebeplerinin araştırılması ve bu bulgulara dayanarak sorunun çözümüne yönelik stratejilerin geliştirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamına alınan on il, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ve e-okul verileri ile 2007–2008 eğitim yılı için hesaplanan 6 yaşta net okullaşma oranına göre belirlenmiştir. Bu iller, Ağrı, Van, Muş, Osmaniye, Şanlıurfa, Şırnak, Hakkâri, Bitlis, Diyarbakır ve Gümüşhane'dir.

Temel eğitime çocuklarını göndermeyen aileler ile okulu terk etme riski taşıyan kız çocuklarının belirlenmesi, izlenmesi ve çözüm üretilmesi

— Devamsızlık riski altında bulunan öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını desteklemek ve izlemek amacıyla bir sistemin kurulması amacıyla Okulu Terk Riski - Devamsızlık Durum Saptaması ve İhtiyaç Analizi Araştırması sonuçlarını dikkate alarak, katılımcı bir anlayışla devamsızlığın işlevsel tanımları yapılmış, **Aşamalı Devamsızlık Yönetimi Modeli**, Risk Değerlendirme İhtiyaç Formu ve Eylem Planları geliştirilmiştir.

Kız çocuklarının okullulaşma oranlarını artırmak için toplumsal bilincin geliştirilmesi

— Velilerin ilköğretim sistemiyle ilgili merak ettikleri sorular derlenerek bu soruların yanıtlarını içeren bir kitap hazırlanmıştır. Veli Rehberinde; ilköğretimin amacı ve kazandırdıkları, okula kayıt, okula başlayınca, okuldaki sosyal etkinlikler, okul başarısı, disiplin uygulamaları, veli katılımı, okuldaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, burslar ve yardımlar, özel eğitim, okulda şiddet, yetiştirici sınıflar öğretim programı olmak üzere on iki bölüm ve 110 soru bulunmaktadır.

Kız çocuklarının okullulaşmasının sağlanması ve terklerin önlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı e-Okul veri tabanı ile MERNİS adrese kayıt sisteminin etkinliğinin arttırılması

Eğitim Teknolojileri Genel M¼d¼rl¼đ¼ ile işbirliği içerisinde e-Okul veri tabanından ¼đrencilerimizin devamsızlık ve kayıtsızlık nedenleri s¼rekli olarak izlenmektedir. Bu doğrultuda İl ve İlçe Raporları hazırlanarak, sorun odaklı ve mikro ¼lekli m¼dahaleler geliştirilmektedir.

Kız çocuklarının okullulaşmasının sağlanması ve terklerinin ¼nlenmesi için eğitimin her kademesinde fiziki kapasitenin (okul binası, pansiyonlar, yurtlar) artırılması ve iyileştirilmesi

— IPA (Katılım ¼ncesi Mali Yardım İşbirliği)'nin 4. Bileşeni; İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programının “**¼zellikle Kız ocuklarının Okullaşma Oranının Artırılması Operasyonu**” Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı koordinesinde Genel M¼d¼rl¼đ¼m¼zle birlikte devam etmektedir. Proje kapsamına alınan 8 ilde (Batman, Bitlis, Erzurum, Mardin, şanlıurfa, şırnak, Hakkâri, Siirt) bulunan 8 Yatılı İlk¼đretim B¼lge Okulunun fiziki kapasitelerinin ve eğitim donatılarının geliştirilmesi ve sadece kız çocuklarına hizmet vermeleri için planlama yapılmıştır. Donatımının yapılması ve bu kapsamda kız çocuklarının okullulaşma oranlarının artırılması hedeflenmektedir

Milli Eğitim Bakanlığı b¼nyesinde merkez ve taşra teşkilatında y¼netici konumundaki kadın eğitimci sayısının artırılmasına y¼nelik ¼zendirici, teşvik edici çalışmalar yapılması

— YİBO'lara yapılan son y¼netici atamalarında kadın y¼neticilerin erkek y¼neticilere oranı artırılmıştır.

Eğitim ve ¼đretim programları, y¼ntemleri, ders kitapları ve diğer t¼m eğitim araç ve gereçlerinin içeriklerinin “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” duyarlılığı ile d¼zenlenmesi

— İlk¼đretim ders kitaplarında yer alan kişi isimlerinde kız ve erkek adları eşit sayıda kullanılmıştır.

— ¼nceki yıllarda erkek mesleği gibi g¼sterilen, doktor, m¼hendis ve eczacılık gibi mesleklere ait g¼rsellerde kadınlara yer verilmiştir.

— Ders kitapları ve eğitim materyallerinde yapılan çalışmaların yanı sıra, yenilenmeye başlanan ¼đretim programları ve ders kitaplarında kız ve erkek çocukların eğitim hakkının kullanımını konusunda farkındalık kazanmaları için işlenişlere, etkinliklere yer verilmiştir.

4. Eğitimde Ulusal Veriler

a) Okumaz-Yazmazlık

Türkiye’de okuma-yazma bilmeyenler nüfusun yaklaşık olarak % 8’ini oluşturmaktadır. 6 yaş ve yukarisına bakıldığında okumaz-yazmazlık oranı kadınlarda % 12,3, erkeklerde ise % 3,1’dir (TÜİK 2008 verileri). Adres Kayıt Sistemi 2009 yılı sonuçlarına göre halen 4 milyona yakın kadın okuma-yazma bilmemektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin 2,5 milyonu 50 ve üzeri yaş grubundadır. 6-24 yaş grubunda ise okuma yazma bilmeyen 220 bin kadın bulunmaktadır.

Okuryazarlığa göre nüfus Population by literacy

(6 ve daha yukarı yaştaki nüfus - Population 6 years of age & over)

Sayım yılı Census year	Toplam Total ⁽⁴⁾			Okur-yazar olmayan oranı Illiteracy rate					
	Toplam Total	Kadın Female	Erkek Male	Toplam Total	%	Kadın Female	%	Erkek Male	%
1935	12 862 754	6 649 478	6 213 276	10 387 105	80,8	5 997 138	90,2	4 389 967	70,7
1940 ⁽¹⁾	14 900 126	7 459 731	7 440 395	11 242 759	75,5	6 495 796	87,1	4 746 963	63,8
1945 ⁽²⁾	15 166 911	7 601 594	7 565 317	10 583 606	69,8	6 321 796	83,2	4 261 810	56,3
1950 ⁽³⁾	17 856 865	8 912 793	8 944 072	11 997 046	67,5	7 144 008	80,6	4 853 038	54,5
1955	19 366 996	9 547 428	9 819 568	11 392 958	59,0	7 078 529	74,4	4 314 429	44,1
1960	22 542 016	11 050 832	11 491 184	13 625 086	60,5	8 300 718	75,2	5 324 368	46,4
1965	25 664 797	12 591 279	13 073 518	13 138 956	51,2	8 450 391	67,2	4 688 565	35,9
1970	29 273 361	14 475 325	14 798 036	12 817 836	43,8	8 424 341	58,2	4 393 495	29,7
1975	33 530 605	16 274 192	17 256 413	12 144 188	36,3	8 048 078	49,5	4 096 110	23,8
1980	37 523 623	18 524 522	18 999 101	12 197 323	32,5	8 394 868	45,3	3 802 455	20,0
1985	43 112 337	21 311 483	21 800 854	9 703 662	22,6	6 770 698	31,8	2 932 964	13,5
1990	49 163 110	24 306 582	24 856 528	9 587 981	19,5	6 808 809	28,0	2 779 172	11,2
2000	59 859 243	29 613 798	30 245 445	7 589 657	12,7	5 732 525	19,4	1 857 132	6,1
2007 ⁽⁵⁾	63 609 441	31 820 721	31 788 720	5 183 861	8,1	4 111 311	12,9	1 072 550	3,4
2008 ⁽⁵⁾	64 241 226	32 070 477	32 170 749	4 930 012	7,7	3 943 222	12,3	986 790	3,1

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları
Source: TurkStat, Census of Population

(1) 1940 yılı verileri 1935 ve 1945 yılı verilerinden tahmin edilmiştir.

(1) Data of 1940 has been estimated by using data of 1935 and 1945.

(2) 7 ve daha yukarı yaştaki nüfus

(2) Population 7 years of age and over

(3) 5 ve daha yukarı yaştaki nüfus

(3) Population 5 years of age and over

(4) "Bilinmeyen" de dahildir

(4) "Unknown" is also included.

(5) Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS)

2006 yılında, 15-24 yaş arası kadınların okumaz yazmazlık oranı % 5,9 iken, bu yaş grubundaki erkeklerin okumaz yazmazlık oranı % 1,6 olarak kaydedilmiştir. Genele bakıldığında, okuma yazma bilmeme oranı her iki cinsiyet içinde “genç yaş gruplarından ileri yaş gruplarına”, “kentsel nüfustan kırsal nüfusa” ve “batı bölgelerden doğu bölgelerine” gidildiğinde, artış sergilemektedir (Türkiye’de Kadının Durumu, KSGM, Şubat, 2011).

b) Eğitim Düzeyi

TÜİK tarafından hazırlanan ‘Ulusal Eğitim İstatistiklerine göre 6 ve yukarı yaş grubunda bitirilen eğitim düzeyine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo: Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Nüfus (6 +yaş) - 2009 Türkiye

Bitirilen eğitim düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma yazma bilmeyen	4.672.257	915.054	3.757.203
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	13.517.214	6.583.731	6.933.483
İlkokul mezunu	18.523.823	8.937.271	9.586.552
İlköğretim mezunu	7.432.613	3.967.815	3.464.798
Ortaokul veya dengi okul mezunu	2.795.917	1.786.153	1.009.764
Lise veya dengi okul mezunu	10.379.229	6.002.688	4.376.541
Yüksekokul veya fakülte mezunu	4.320.813	2.534.434	1.786.379
Yüksek lisans mezunu	279.268	166.285	112.983
Doktora mezunu	95.502	61.301	34.201
Bilinmeyen	3.032.457	1.657.575	1.374.882
Toplam	65.049.093	32.612.307	32.436.786

c) Okul Öncesi Eğitim

2010–2011 öğretim yılı rakamlarına göre, okulöncesi eğitimde 3-5 yaş grubunda okullulaşma oranı toplamda % 29,85 olup, kız çocukları için % 29,43; erkek çocukları için ise % 30,25’tir. 4–5 yaş grubuna bakıldığında ise söz konusu oranın toplamda % 43,10; kız çocukları için % 42,47; erkek çocukları için ise % 43,70 olduğu görülmektedir. 2010–2011

öğretim yılında okulöncesi eğitime devam eden toplam 1.115.818 çocuk bulunmakta olup bu çocukların 535.522'si kız çocuklarıdır.

ç) İlköğretim

1997–1998 öğretim yılında ilköğretim kademesi net okullulaşma oranı toplamda % 84,7 iken, erkek ve kız çocukları için bu oran sırasıyla % 90,3 ve % 79 olarak kaydedilmiş, 2010–2011 öğretim yılına gelindiğinde ise, net okullulaşma oranı % 98,41 olmuş, erkek ve kız çocukları için net okullulaşma oranı sırasıyla % 98,59 ve % 98,22 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretime devam eden toplam 10.981.100 çocuk bulunmakta olup bu çocukların 5.357.624'ü kız çocuklarıdır.

d) Ortaöğretim

1997–1998 öğretim yılında ortaöğretimde net okullulaşma oranı toplamda % 37,8 iken, erkek çocukları için bu oran % 41,4, kız çocukları için ise % 34,2 olarak kaydedilmiştir. 2011–2012 öğretim yılında net okullulaşma oranı % 69,33 iken, bu oran erkekler için % 72,35, kızlar için % 66,14 olarak belirlenmiştir. Ortaöğretime devam eden toplam 4.748.610 çocuk bulunmakta olup bu çocukların 2.162.439'u kız çocuklarıdır.

Mesleki ve teknik liselere devam eden 2.072.487 öğrencinin 894.762'sini kızlar oluşturmaktadır. Bu kızların çoğunluğu Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı okul/kurumlara devam etmektedir. Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı okul/kurumlarda ise, erkeklerin % 57, kızların ise % 43 katılım gösterdiği görülmektedir.

e) Yükseköğretim

102'si devlet, 54'ü vakıf olmak üzere toplam 156 üniversite bulunmaktadır. 1997 yılında % 10,3 olan okullulaşma oranının 2008–2009 öğretim yılında % 27,69'a yükseldiği görülmektedir. Kadınlar açısından bu oran 1997 yılında % 9,2 iken 2008–2009 öğretim yılında % 25,92'ye yükselmiştir.

2009–2010 yılı itibariyle Üniversitede eğitimini sürdüren 3.529.334 öğrencinin %44'ünü (1.566.701) kız öğrenciler oluşturmaktadır. Lisansüstü düzeyde yüksek lisans ve doktora programlarına devam eden öğrencilerin ise % 46,8'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Diş Hekimliği, Eczacılık, Edebiyat, Dil, Tarih ve Coğrafya, Fen, Eğitim, Güzel Sanatlar, İlahiyat ve Mimarlık Fakültelerinde kadın oranı erkeklerden fazla iken, Tıp, Mühendislik, Ziraat, Veterinerlik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu kaydedilmektedir (Türkiye'de Kadının Durumu, KSGM, Şubat, 2011).

Akademik personelde ise kadının durumuna bakıldığında Profesör, Doçent, Yardımcı Doçent, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi ve Okutman kadroları içinde kadın oranının birçok ülkeden daha yüksek olduğu (yaklaşık % 38,7) görülmektedir. Bu, çok önemli bir oran olmakla birlikte rektör (% 5,2) ve dekanlık (% 15,3) gibi üst pozisyonlarda erkek egemenliği devam etmektedir (Türkiye’de Kadının Durumu, KSGM, Şubat, 2011).

MEB tarafından hazırlanan “Örgün Eğitim 2010–2011 İstatistiklerine göre okul türü düzeyine ilişkin okullulaşma oranları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

f) Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitimin yanında ve dışında, bilgi, beceri, meslek kazandırmaya ve bireysel ve toplumsal gelişmeyi sağlamaya yönelik tüm programlanmış eğitim etkinliklerini kapsar. Türkiye’de kadınları kapsayan yaygın eğitim etkinliklerinin çokluğu ve çeşitliliği dikkat çekicidir. MEB’in mesleki ve teknik eğitim veren okul/kurumları aracılığıyla gerçekleştirdiği yaygın eğitim etkinliklerine ek olarak pek çok sivil toplum örgütü gönüllü olarak kadınlara yönelik okuma yazma, beceri ve meslek edindirme kursları vermekte, belediyeler ücretsiz benzer kurslar düzenlemekte, GAP İdaresi Başkanlığının Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) ve SHÇEK’e bağlı Toplum Merkezleri yine benzer faaliyetlerde bulunmaktadır (Türkiye’de Kadının Durumu, KSGM, Şubat, 2011).

Halk Eğitim Merkezlerince açılan kursları bitirenlerin rakamları dikkate alındığında, mesleki kursları bitirenlerin % 54,2’sini, sosyo-kültürel kursları bitirenlerin % 53’ünü ve okuma-yazma kurslarını bitirenlerin de % 67,5’ini kadınlar oluşturmaktadır. TÜİK 2008-2009 öğretim yılı verilerine göre yaygın eğitim kapsamında açılan kurslarda eğitim gören 7.062.429 kursiyerin 3.336.993’ünü (% 47,2) kadınlar oluşturmaktadır. Halk Eğitim Merkezlerinde açılan kurslardan faydalanan 3.409.058 kursiyerin % 60’ını; Meslek Eğitim Merkezlerinde açılan kurslardan faydalanan 299.306 kursiyerin % 18’ini; Kız Teknik Genel Müdürlüğü tarafından açılan kurslardan faydalanan 52.288 kursiyerin ise % 95’ini kadınlar oluşturmaktadır.

g) Öğretmenler

2010-2011 öğretim yılında, okulöncesi eğitimde çalışan 48.330 öğretmenlerin 44.916’sı, ilköğretimde çalışan 503.328 öğretmenin 266.074’ü, ortaöğretimde çalışan 222.705 öğretmenin

MEB Personel Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre MEB bünyesinde merkez, taşra ve okul/kurumlarda görev yapan 80.465 yöneticinin ise %11,1’ini (8.905) kadınlar oluşturmaktadır.

MEB tarafından hazırlanan “Örgün Eğitim 2010-2011 İstatistiklerine göre okul türü ve öğretim yılına göre öğretmen, öğrenci ve mezun öğrenci aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

ğ) Cinsiyet Oranı

İlköğretimde 2009-2010 öğretim yılındaki % 98,91 olan cinsiyet oranının ¹⁶ 2010-2011 öğretim yılında %100,42 ‘ye ilerlediği, ortaöğretimde % 88,59 olan cinsiyet oranının % 88,14 ‘e gerilediği belirlenmiştir. Yükseköğretimde ise bu oran 2008-2009 öğretim yılında % 80,08 iken 2009-2010 öğretim yılında bu oran % 83,38 olmuştur.

MEB tarafından hazırlanan “Örgün Eğitim 2010-2011 İstatistiklerine göre öğretim yılı ve eğitim seviyesine göre cinsiyet oranları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo: Öğretim Yılı ve Eğitim (8 yıllık zorunlu eğitim) Seviyesine Göre Cinsiyet Oranı (%)

Öğretim Yılı	İlköğretim (2)	Ortaöğretim	Yükseköğretim
1997/98	85,63	74,4	69,58
1998/99	86,97	75,5	69,44
1999/00	88,54	74,74	70,96
2000/01	89,64	74,71	73,56
2001/02	90,71	75,87	75,17
2002/03	91,1	72,32	74,33
2003/04	91,86	78,01	74,09
2004/05	92,33	78,72	74,66
2005/06	93,33	78,76	77,2
2006/07	94,11	79,65	77,65
2007/08	96,39	85,81	78,74

¹⁶ **Cinsiyet Oranı:** Belirli bir öğretim yılında ilgili öğretim türünün kız çocuk brüt okullulaşma oranının, aynı öğretim yılında ilgili öğretim türünün erkek çocuk brüt okullulaşma oranına olan göreceli büyüklüğünü göstermektedir. İki farklı göstergenin (brüt okullulaşma oranlarının) birbirine oranlanmasıyla yapılan hesaplamaların 100 ile çarpılmasıdır.

2008/09	97,91	88,99	80,08
2009/10	98,91	88,59	83,38
2010/11	100,42	88,14	

(2) 18.08.1997 tarih ve 4306 sayılı yasa ile 1997/'98 öğretim yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TESPİT VE ÖNERİLER

A. TESPİT VE ÖNERİLER

Hayata “toplumsal cinsiyet gözlüğü” ile bakmak, bakış açımızı da değiştirecek, bugüne kadar alışılmış ve kalıplaşmış pek çok söz ve davranışın sorgulanmasına da fırsat sağlayacaktır.

Cinsiyet eşitliğinin her alanda sağlanmasının temel amacı, toplumu oluşturan bireylerin kendine güvenen, üretken, mutlu, huzurlu ve sağlıklı bir hayat sürerek toplumun gelişmesine katkı sağlamasıdır. Bu açıdan toplumda birbirine bağımlılık ile bağıllık dengesini kurmuş kendine güvenen ve üretken bireylerin yetişmesi eğitimin temel amaçları arasındadır. Değişen siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik şartlara bağlı olarak toplumda bireylere atfedilen rollerin yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Biyolojik anlamda bireylere yüklenen rollerin yanında toplumda öğrenilen rollerin de yeniden tanımlanması ve aktarılmasında eğitim sisteminin önemi büyüktür.

İnsan hakları kavramının ‘tüm insanlar’ın hak ve özgürlüklerden yararlanması ve sorumluluklarını yerine getirmesinde yeterli olmadığı ortadadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının belirlenmesi, uygulanması ve bu politikaların kalıcı ve köklü olabilmesi için “zihniyet değişimine ve zihinsel dönüşümüne” ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür çalışmaların gerçekleşmesinde bireysel gayretlerden ziyade kurum kültürünün oluşmasına ihtiyaç vardır.

Anayasa’nın 10. maddesinde yapılan değişiklikle Devletin kadınlara yönelik belirleyeceği politikalar, uygulamalar ve alınacak tedbirler pozitif ayrımcılığın göstergesi olarak kadın-erkek eşitliğinin gerçek anlamda gerçekleşmesinde fırsat sağlayacaktır.

Bu çerçevede;

- Kadın-erkek eşitliğinin bir kamu politikası olarak bütün kamu kurumlarının politikalarında yer alması sağlanmalıdır.
- 2013 yılına kadar belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi ve sürecin takibi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet İzleme Birimi”

oluşturulmalıdır. Bu birimde çalışacak personel cinsiyet eşitliği bakış açısını kazanabilmesi amacıyla eğitim almalıdır.

- Eğitim süreçlerinin tüm kademesindeki yönetici, müdür, ğretmen, okul görevlisi gibi kişiler “toplumsal cinsiyet eğitimi” almalıdır. Öğretmenler için toplumsal ‘cinsiyet temelli’ hizmet içi eğitim faaliyetlerine daha çok yer verilmelidir.
- Fırsat eşitliğinin sağlaması ve ayrımcılıkla mücadele konusuna bütüncül yaklaşılmalı, toplumda eşitlikçi zihniyete geçiş için özellikle eğitim kurumlarındaki bir cinsin aleyhine sonuç doğurabilecek tutumlara son verilmelidir.
- Eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla yapılacak çalışmalarda kamu kurumları, niversiteler ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliği artırılmalıdır.
- Ulusal btçeden eğitime ayrılan pay artırılarak “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bt” alışmaları başlatılmalıdır.
- Eğitim süreçlerine katılım süresi artırılmalı ve okul öncesi eğitim de dâhil olmak üzere zorunlu eğitim süresi artırılmalıdır.
- Kız çocuklarının ortaöğretime erişimi ve okullaşma oranlarının artırılması amacıyla ve pozitif ayrımcılık anlayışıyla geçici önlem olarak belli bölgelerde yatılı ve burslu kız liseleri açılmalıdır.
- Yapılan çalışmaların sağlıklı değerlendirilebilmesi amacıyla cinsiyete dayalı istatistikî veriler daha düzenli toplanmalıdır.
- İnsan hak ve özgürlükleri, demokrasi, eşitlik, adalet “hak” temelli eğitim anlayışı eğitim sisteminin tüm bileşenlerine yansıtılmalıdır.
- Eğitimde fırsat eşitliği açısından kişilerin varoluşlarının dışında hiçbir etken eğitimlerini aksatmaya neden olmamalıdır.
- Cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılık kazandırmak amacıyla görsel ve yazılı medya organları ile işbirliği yapılacak bilgilendirici filmler hazırlanmalıdır.
- Öğretim programları, ders kitapları ve diğer eğitim araç ve gereçlerinde metin, resim, fotoğraf vb. unsurlar cinsiyetçi öğelerden arındırılmalıdır.
- Pozitif rol modellerinin ön plana çıkarılmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet rollerinin ilk öğrenildiği yerin aile olduğu anlayışı ile aile eğitimine önem verilmelidir.

- Eğitim sahibi başarılı kadınlar rol modeli olarak tanıtılmalıdır.
- Eğitim kadrolarına yeni katılacak öğretmenlerin hizmet öncesi, diğer eğitim kadrolarının hizmet içi eğitim faaliyetleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliği konusu da eklenmelidir.
 - Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kadın öğretmen sayısı yeterli olmasına rağmen kadın idareci sayısı artırılmalıdır.
 - Doğum kayıtları için kampanyalar düzenlenmelidir.
 - Eğitim fakültelerinin öğretmen yetiştiren programlarına toplumsal cinsiyet farkındalığının artırılmasına yönelik eğitimler verilmelidir
 - Kamu kurumlarının üst karar mercilerinde kadınların eşit yer almasını sağlayacak önlemler geliştirilmelidir.
 - Cinsiyet Eşitliği Ombudsmanı oluşturulmalıdır.
 - Kamu kurum ve kuruluşlarında ‘Cinsiyet Eşitliği İzleme Komiteleri’ oluşturulmalıdır.
 - Kamu, üniversite, sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile Türkiye Kadın Politikaları Eylem Programı hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

ALTAN, Şengül Arslan, *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*, Ankara, 2000.

ASAN, Hatice Tezer, *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kocaeli, 2006.

ASAN, Hatice Tezer “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” *Fe Dergi* 2, no. 2 (2010) : 65-74 (<http://cins.ankara.edu.tr/>)

BAĞLI, Melike Türkân -Yasemin ESEN, “Ders Kitabı Yazarları İçin İnsan Hakları Işığında Yol Gösterici Bazı Somut Öneriler”, *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s.131-139.

CAN, Sevim, “Millî Eğitim Bakanlığı Uygulama ve Çalışmalarının Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi” Uluslararası –Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, Kongre Bildirileri-II. Cilt, Sakarya 2009, s.269-280.

CAN, Sevim, “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” İstanbul Eğitim ve Kültür Dergisi, İstanbul Eylül 2010, Sa: 2-3, s.40-43.

CEDAW Ülke Raporları, 6. Ülke Raporu, Ankara, 2008.

Ders Kitaplarında İnsan Hakları I, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

Ders Kitaplarında İnsan Hakları II, İstanbul, 2008.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), DPT Yayınları, Ankara 2007.

DÖKMEN, Zehra, *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul 2004.

Eğitimde ve Eğitimle Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, <http://su-erg.advancity.net/uploads/rad/Egitimde%20ve%20Egitimle%20Toplumsal%20Cinsiyet%20Esitligi.ERG.20.10.08.pdf> (erişim 1 Mart 2009) adresinden alınmıştır.

ESEN, Yasemin, “Okul Bilgisi ve Ders Kitapları”, *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

ESEN, Yasemin, Melike Türkan BAĞLI; “İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme” *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2003, C.35, Sa: 1-2, s.143-154.

Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi, Türkiye 2003, UNICEF, Ankara, 2003.

GÜVENLİ, Günseli- Hülya Tansiover, Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Ders kitaplarında insan hakları II: Tarama sonuçları içinde*, Tüzün, G. (ed.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2009.

GÜMÜŞOĞLU, Firdevs, *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*, Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul 2007.

İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı (4-5. Sınıf) ve Kılavuzu, Ankara, 2005.

İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı (6, 7 ve 8. Sınıf) ve Kılavuzu, Ankara, 2006.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara, 2006.

Kadın ve Eğitim (Politika Dokümanı), KSGM, Ankara, 2008.

Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş, Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset, TÜSİAD, Aralık, 2000.

Kadına Yönelik Uluslararası Sözleşme ve Kararlar, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1993.

Mor Sertifika Programı, İstanbul 2009.

Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, TÜSİAD, KAGİDER Yayınları, İstanbul, Temmuz, 2008.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013), KSGM, Ankara 2008.

TÜRKÖNE, Mualla, *Eski Türk Toplumunda Cinsiyet Kültürü*, Ankara 1995.

NOT:

Raporda geçen SHÇEK, Kadının Statüsü Genel M¼d¼rl¼ę¼, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼ 633 sayılı KHK ile T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ana hizmet birimine d¼n¼řm¼řt¼r.